Η αριστερά στην εξουσία και η απάντηση των κινημάτων

Γρηγόρης Τσιλιμαντός

Γιατί μας τίθεται σήμερα το ζήτημα η αριστερά στην κυβέρνηση και η απάντηση των κινημάτων; Τι είναι αυτό που διαφοροποιεί την κατάσταση ώστε μια αλλαγή κυβέρνησης να απαιτεί έναν επαναπροσδιορισμό ή καλύτερα την ανάγκη διαύγασης των στόχων, της στρατηγικής και των μέσων που πρέπει είτε να επικαιροποιήσουμε είτε να επαναδιατυπώσουμε; Εάν το κίνητρο βασιζόταν σε έναν ιδεοληπτικό αντικρατισμό αδιατάρακτο στον χώρο και στον χρόνο, τότε η κουβέντα θα απλοποιούνταν, αλλά ταυτόχρονα τα ερωτήματα θα συρρικνώνονταν σε γενικές αρχές και σε ταυτολογικές διατυπώσεις. Όμως όποιος αγωνιά για τον κοινωνικό μετασχηματισμό, όποιος συμμετέχει στα κινήματα που τον προϋποθέτουν και τα προϋποθέτει, οφείλει να διευρύνει τα ερωτήματα αντί να τα συρρικνώνει, να τα γειώνει στην ζωή της κοινωνίας σε πραγματικό χρόνο αντί να τα απογειώνει σε ένα ά-χρονο και ά-χωρο σύμπαν συρρικνώνοντας την κοινωνική του απεύθυνση. Ένας άλλος λόγος, ιστορικός αν προτιμάτε, είναι πως το έργο το έχουμε ξαναδεί.

Από το 81΄μέχρι το 84΄δεν κουνιόταν φύλλο, με το ΠΑΣΟΚ να πλειοδοτεί διπλασιαστικά στη μισθολογική απαίτηση της τελευταίας ακροαριστερής οργάνωσης, εξαργυρώνοντας την αθέτηση του «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο», με δεύτερο σπίτι, αυτοκίνητο στο παιδί, επιδότηση επί επιδοτήσεων, 4 τηλεοράσεις και πάει λέγοντας.

Σήμερα ο ίδιος κίνδυνος έρχεται απ’ την αντιστροφή αυτής της περιόδου. Όχι απ’ την παροχή με δάνεια αλλά απ’ την επιστροφή των δανεικών και τη συνεχή πτώση του βιοτικού επιπέδου. Όπως οι παροχές συνέθλιψαν τον κοινωνικό ιστό χωνεύοντας κάθε συλλογική διεργασία μέσα απ την εξατομίκευση και την κατανάλωση, έτσι και η απότομη αποστέρηση αυτής της

δυνατότητας μέσα απ’ την χρηματοπιστωτική κρίση ή κρίση χρέους, επιχειρεί να συνθλίψει κάθε απόπειρα συλλογικής προσπάθειας.

Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε αντιλαμβανόμαστε το μέγεθος της καταστροφής που επέφερε στο συλλογικό ο οικονομισμός της κατανάλωσης και της εξατομίκευσης. Κατά τη γνώμη μου, αυτή η καταστροφή είναι πιο βαθιά από την επιφάνεια της οικονομικής καταστροφής, γιατί για να την αντιμετωπίσεις δεν υπάρχει άλλο καταφύγιο πέρα από την επάνοδο του συλλογικού σ’ όλα τα πεδία δράσης, αντίστασης και πρότασης εξόδου. Αυτή η κρίση είναι απείρως σπουδαιότερη από την οικονομική. Σε όποιον εμμένει στο σχήμα ότι η οικονομική κρίση γεννάει επαναστάσεις, θα του αντιτείνω πως γεννάει και πολέμους, εκτρέποντας τη συλλογική δημιουργία προς τη συλλογική καταστροφή.

Η παγίδα του οικονομισμού απειλεί τα κινήματα των τελευταίων ετών, όχι τόσο με μετάλλαξη αλλά με συρρίκνωση. Και για να γίνω πιο σαφής, η αναγωγή του χρέους στο κέντρο της κρίσης δεν υποδηλώνει τίποτα περισσότερο απ’ την αναγωγή της οικονομίας στο κέντρο της ζωής. Εδώ και 5 χρόνια, τόσο η αριστερά όσο και η δεξιά σε όλες τις εκφάνσεις της, και τώρα τελευταία και ορισμένοι αναρχικοί, βάλθηκαν σε έναν διαγωνισμό αναλύσεων, ενστάσεων, αντιθέσεων μέσα στον κλειστό πυρήνα της οικονομίας, προσπαθώντας να δώσουν απάντηση ή να επιβάλλουν πολιτικές, σε ένα μέγεθος που τους ξεπερνά, στο βαθμό που αυτό το μέγεθος αντανακλά τις υπερεθνικές σχέσεις ισχύος και δύναμης. Η οικονομία με τον τρόπο που την αντιλαμβάνονται κατέχει μια ντε φάκτο θεμέλια θέση στο σύμπαν της ανθρώπινης ζωής.

Παρ’ όλη την κρίση της προόδου, την κρίση της ανάπτυξης, την κρίση της κατανάλωσης, την κρίση της εργασίας ,την κρίση του παραγόμενου πλούτου, την οικολογική κρίση, ποτέ δεν τα αντιλήφθηκαν ως κρίση νοήματος, ως κρίση του *είναι*, αλλά ως κρίση του *έχειν* ή κρίση κατοχής. Και εδώ, η επιδρομή του *έχειν* ξαναεπιστρέφει προκειμένου να κλείσει ή να επικαλύψει τις τρύπες, τα ρήγματα ,που άνοιξαν και ανοίγουν τα κινήματα, που αν μη τι άλλο, δημιούργησαν δρόμους αποκαθήλωσης της

οικονομίας από το κέντρο της ανθρώπινης ζωής. Είναι εξάλλου και ο μόνος τρόπος επιβίωσης της οικονομίας σ’ αυτήν τη θέση.

Ασφαλώς και το χρέος στραγγαλίζει τους οικονομικούς πόρους και αποτελεί το κύριο όπλο των ισχυρών του χρήματος. Αλλά σε αυτό κανείς δεν θα βρεθεί αντίθετος ούτε απ’ τα δεξιά, ούτε απ’ τα αριστερά, ούτε απ’ τα αναρχικά. Αυτό που παραβλέπεται, ως συνήθως, και αποσιωπάται είναι ποιος είναι ο κόσμος (που είναι κι εδώ πέρα από τάξη) που δόμησε το χρέος και ποιος είναι ο κόσμος που δομείται μέσα από την απάντηση για αποπληρωμή, αναδιάρθρωση, ή ολοσχερή διαγραφή.

Ο τρόπος που εξελίσσεται η ιστορία του χρέους (και εδώ οι ευθύνες μπορεί να οδηγήσουν σε νέα αδιέξοδα) και όλη η φιλολογία γύρω απ’ αυτό, αναμασά το χρεωκοπημένο σχήμα βάση-εποικοδόμημα, βάσει του οποίου μια διαγραφή (η βάση) είναι αρκετή για να δημιουργήσει ένα νέο εποικοδόμημα. Και εκεί στηρίζονται όλες οι απελευθερωτικές εγγυήσεις για τη συνέχεια και το βάθεμα των αγώνων .Όμως τίθεται τώρα το ερώτημα: Από πού συνάγεται αυτή η βεβαιότητα; Η απάντηση είναι απλή όσο και το καταφύγιό της. Οι παραγωγικές δυνάμεις καθορίζουν τις παραγωγικές σχέσεις. Τότε η κατάληψη της Τρικολάν στη Νάουσα, με πιο ευνοϊκούς όρους (τοπικότητα, πρώτες ύλες, μηχανήματα) γιατί δεν είχε την ίδια εξέλιξη με την κατάληψη της BIOME;

Όλη αυτή η μεγαθυμία για το χρέος ,προς το παρόν σφυρηλατεί τον φόβο και την ανάθεση απέναντι στις συνέπειές του, με ή χωρίς διαγραφή, μετατρέποντάς το σε χοάνη η οποία απειλεί να καταπιεί όλα τα ζητήματα που έθεσαν και θέτουν τα κινήματα και σε πείσμα τους.

Τα θέατρο της διαπραγμάτευσης προσπαθεί να αναπαραστήσει την ίδια μας την ύπαρξη και είναι μία παράσταση με πολλά επεισόδια. Είναι ο πιο εύκολος δρόμος για να γονατίσεις μια κοινωνία, εκπαιδεύοντάς την σε έναν “έντιμο συμβιβασμό” με το δίκαιο των ισχυρών. Και αυτή η τυραννία, παρατεταμένη και διαρκής, τείνει να συνθλίψει ό,τι δημιουργικό γέννησε η κρίση αλλά και ό,τι γεννήθηκε πριν απ’ αυτήν.

Η απάντηση των κινημάτων δεν θα οριστεί από τη σχέση τους με το χρέος αλλά από την πραγμάτωση των άμεσων στόχων τους που ασφαλώς το εμπεριέχουν αλλά το ξεπερνούν. Να το πούμε λοιπόν ξεκάθαρα: Το φάντασμα της οικονομίας ως θεμέλιο της ανθρώπινης δραστηριότητας όρισε και ορίστηκε απ' το καπιταλιστικό φαντασιακό απ' το οποίο δεν ξέφυγαν ούτε οι μαρξιστές αλλά ούτε και οι αναρχικοί (η αλήθεια είναι σε λιγότερο βαθμό) τόσο σε επίπεδο θεωρίας αλλά και πρακτικής δράσης και οργάνωσης.

Δεν θα σταθώ άλλο στην ιστοριογραφία αυτής της ψευδοεπιστημονικής περιπέτειας που όμως ακόμα μας κυνηγά. Και ιδού πώς αυτό το φάντασμα επιστρέφει στις μέρες μας με έναν καταιγιστικό τρόπο. Όλα τα κινήματα, από τη Χαλκιδική, την ΕΡΤ, τη ΒΙΟΜΕ, την άμεση διάθεση, τα σκουπίδια, τους ελεύθερους κοινωνικούς χώρους, το νερό κλπ, γιατί κανένα μα κανένα δεν μπήκε στον κόπο αυτής της δραματοποίησης του χρέους; Γιατί δεν το θεωρούν ως ένα θεμέλιο εμπόδιο στην ανάπτυξή τους; Από άγνοια ή από ανικανότητα; Όλοι όσοι μπήκαν σε αυτούς τους αγώνες ρηγμάτωσαν την ταφόπλακα της οικονομικής μονομέρειας και απελευθέρωσαν καινούργια νοήματα. Και ποια είναι αυτά τα νοήματα; Το ζήτημα της ταξικότητας του *έχειν*, που μια ορατή εκδοχή του είναι η αξιολόγηση της σχέσης αφεντικού-εργάτη γύρω απ' το επίπεδο κατανάλωσης. Τίποτα όμως δεν μας λέει πως αυτή η σχέση οδηγεί σ΄ένα διαφορετικό τρόπο ύπαρξης. Κι εδώ ακριβώς, αυτός ο διαφορετικός τρόπος ύπαρξης, μια διαφορετική αντίληψη του βίου, απελευθερώθηκε μέσα από τα σύγχρονα κινήματα. Αυτό το ρήγμα είναι για μας το ρήγμα στήριξης και συμμετοχής στους αγώνες. Και αυτό το ρήγμα καλούμαστε να διευρύνουμε.

Εδώ θα σταθώ σε τρία μεγάλα παραδείγματα και ας διερωτηθούμε πού τίθεται το χρέος ως πρώτο και θεμελιακό καθήκον, ή το «εντός ή εκτός Ε.Ε.» ή ο «έντιμος» συμβιβασμός; Είναι η ΕΡΤ, η ΒΙΟΜΕ και η Χαλκιδική. Είναι γνωστά τα περισσότερα αλλά θα τονίσω μόνο τούτο:

Οι εργαζόμενοι της ΕΡΤ3 και η ΒΙΟΜΕ έθεσαν άμεσα το ζήτημα της βιομηχανικής παραγωγής και της πληροφόρησης κάτω από τον

έλεγχό τους. Τί ήταν και είναι όλο αυτό το εγχείρημα, αν όχι άλλος τρόπος ύπαρξης όπως οι ίδιοι τονίζουν; Η άμεση δημοκρατία, ο κοινωνικός έλεγχος, η σύνδεσή τους με τα άλλα κινήματα, η κατάργηση της πυραμιδικής, διευθυντικής οργάνωσης, η αλληλεγγύη που εισέπραξαν, και μάλιστα λειτουργική, δεν είναι μια απάντηση και στο χρέος, και στα μνημόνια, και στην Ε.Ε. και στην αγορά, και στο κράτος; Να σημειώσουμε ότι και οι δύο δεν στάθηκαν στις αποδοχές, αλλά το επέκτειναν στην ουσία του εγχειρήματος. Ποιος θέλει να τους κάνει παρένθεση; Για όσα αφορούν στη ΒΙΟΜΕ: η Φιλίππου, η συνδικαλιστική γραφειοκρατία κυρίως απ' τα αριστερά, και από άρνηση, ανημπόρια, ολιγωρία (;) η κυβέρνηση. Για όσα αφορούν στην ΕΡΤ, η κύρια ευθύνη είναι στην κυβερνώσα αριστερά.

Τέλος, για τη Χαλκιδική, τέθηκε ή δεν τέθηκε το ζήτημα της αποανάπτυξης, μπήκαν ή δεν μπήκαν στο στόχαστρο οι επενδύσεις fast track και οι πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, αμφισβητήθηκε ή όχι ο πλούτος ως αξία καθ' εαυτή και συνάμα αμφισβητήθηκε ή όχι η εργασία που τον παράγει και στα μεγέθη που τον παράγει; Προβάλλει ή όχι ένας άλλος τρόπος ύπαρξης στην περιοχή; Είναι ή όχι μάχη αυτού του νέου τρόπου ύπαρξης ενάντια σε μια παράδοση που εξάντλησε τα όριά της και η συνέχισή της μόνο ζημιά ανεπίστρεπτη μπορεί να προκαλέσει; Και όλα αυτά είναι πέρα από την El Dorado και τον Μπόμπολα που είναι γνωστοί και δεν χρειάζεται να ανατρέξει κανείς σε καμία συνομωσία του κεφαλαίου ενάντια στην εργασία, όπως έκανε πχ. το ΚΚΕ το οποίο πίσω απ' την διένεξη των κατοίκων κατά της εξόρυξης και των μεταλλωρύχων, δεν είδε παρά τον εσωτερικό πόλεμο ανάμεσα στο βιομηχανικό και τουριστικό κεφάλαιο. Πείτε μου, ποια ταξική ανάλυση χωράει σε αυτή τη διαμάχη, ποια εργατική πρωτοπορία εκπροσωπεί αυτόν τον πόλεμο; Στην περίπτωση της Χαλκιδικής, η κυβέρνηση κάνει το μόνο που μπορεί να κάνει: να κερδίσει πολιτικό χρόνο, αφήνοντας την εταιρεία να κερδίζει χρόνο στην λεηλασία της περιοχής.

Αυτός ο πλούτος των νέων νοημάτων πώς μπορεί να συμπυκνωθεί σε μια δήθεν βάση χωρίς να υποβιβαστεί σ' ένα δήθεν εποικοδόμημα;

Από μια άλλη οπτική, πιο καθαρή και πιο αποκαλυπτική, ας δούμε ποιες είναι οι κόκκινες γραμμές της κυβέρνησης και ποιες είναι οι κόκκινες γραμμές των κινημάτων. Από τη μια έχουμε το ασφαλιστικό, τις συντάξεις και τις συλλογικές συμβάσεις. Αναμφίβολα σημαντικά ζητήματα, αλλά προμηνύουν κάποια αλλαγή, κάποια ριζική μεταβολή, μια νέα θέαση και θέσμιση του κόσμου; Τέτοιες ριζοσπαστικές αλλαγές συντελούνται έξω από τους κυβερνητικούς σχεδιασμούς, έξω από το στρατόπεδο της αγοράς και του κράτους.

Είναι οι κόκκινες γραμμές των κινημάτων που περνάνε μέσα από την αυτοδιαχείριση των μέσων παραγωγής, μέσα από τους αγώνες για γη και ελευθερία, μέσα από την κοινωνική οικολογία που αφορά στην κοινωνική διαχείριση της ενέργειας και των σκουπιδιών, από την άμεση διάθεση προϊόντων και την εγκάρσια σχέση παραγωγών-καταναλωτών, μέσα από την αυτοδιαχείριση των υδάτινων πόρων και στον ελεύθερο ρου των ποταμών, μέσα στα επανοικειοποιημένα εδάφη σε πλατείες, σε πάρκα, σε ελεύθερους κοινωνικούς χώρους που επανανοηματοδοτούν το ελεύθερο, δημόσιο και κοινωνικό.

Όλες αυτές οι κινήσεις και η κινηματική τους αντιστοίχιση -αλλού μικρή αλλού μεγάλη- δεν αρκούν όμως για να έχουν το δίκαιο με το μέρος τους, πρέπει και να το αυτοθεσμίσουν. Είναι η μόνη ελπιδοφόρα κοινωνική συγκρότηση για μια ρητή αυτοθέσμιση των αγώνων ως απάντηση στην αποστοιχισμένη ανάθεση στην κρατική διαχείριση και στο εταιρικό δίκαιο της αγοράς που αποκτά αυτοκρατορική θέση μέσω της διατλαντικής TTIP συμφωνίας. Και σ’ αυτόν τον άξονα δράσης δεν υπάρχει καμιά βάση και κανένα εποικοδόμημα παρεκτός από τις “βάσεις και από τα εποικοδομήματα” που θέτουν και γεννούν τα ίδια τα κινήματα, διαμορφώνοντας μια ατζέντα πλουραλιστική και πολυκεντρική. Μπορεί να μπαίνουν τακτικές προτεραιότητες, αλλά στρατηγικά τίποτα δεν υποχωρεί, τίποτα δεν πλεονάζει. Όμως δεν περισσεύουν οι φτωχοί, οι άνεργοι, οι μετανάστες, οι φυλακισμένοι, οι πολιτικοί κρατούμενοι, οι lgbtq κοινότητες. Ποιος απ’ αυτούς μπορεί να υποχωρήσει απ’ τους αγώνες και τις

αγωνίες του αν όχι αυτός που τον εκπροσωπεί και στο όνομά του διαχειρίζεται τις τύχες του;

Με αυτή τη διαχειριστική νοοτροπία, ο ΣΥΡΙΖΑ δεν επιθυμεί τη ρήξη, έχει εμπλακεί στον κυβερνητισμό και δίνει μάχη να κρατηθεί καμένος και δαρμένος στην κόλαση της εξουσίας. Όσον αφορά την οικονομική ρήξη, για να λέμε τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη, όποιος την επιθυμεί, πρώτα την προετοιμάζει και μετά την αναγγέλλει. Και η προετοιμασία γίνεται στις γειτονιές, στους χώρους δουλειάς, στην ύπαιθρο. Το ότι η κυβένρηση δεν επιθυμεί τη ρήξη έχει να κάνει με τα παραπάνω και όχι με τη διαπραγμάτευση. Και το μόνο που της απομένει είναι το μίζερο καταφύγιο των εκλογών.

Τέλος, θα κλείσω με μια επιστροφή στα κινήματα και στην άμεση δημοκρατία. Υπάρχει μια τεράστια παρεξήγηση που αγγίζει τα όρια της προσβολής, αφελούς ή σκοπούμενης , με την ταύτιση της άμεσης δημοκρατίας αποκλειστικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Είναι σαν να λέμε ότι ο κοινοβουλευτισμός είναι η βουλή και τελειώσαμε. Σαν να μην βλέπουν δηλαδή στον κοινοβουλευτισμό όλο το πλέγμα των θεσμών και οργάνων στους δήμους, στις περιφέρειες, στα συνδικαλιστικά όργανα, που διαπνέονται από συμφέροντα και συσχετισμούς συμφερόντων και αντιπροσώπων, αυτή την πυραμίδα σχέσεων εξουσίας. Το να λέει τώρα ο Τσίπρας σοβαρά, και ο Κασιδιάρης χυδαία, ότι είναι υπέρ της άμεσης δημοκρατίας μόνο γέλιο μπορεί να προκαλέσει ο ένας και αποστροφή ο άλλος.

Όσον αφορά τον πρώτο, αξίζει μια απάντηση, γιατί ούτε η πολιτική γραμματεία δεν ξέρει τι συζητά το κογκλάβιο της κυβέρνησης στην Ευρώπη, όχι ο λαός. Η άμεση δημοκρατία είναι ένα σύνολο θεσμών ανοικτών και προσβάσιμων σε κάθε πολίτη, εν πλήρη ισότητα και ελευθερία να συμμετάσχει, να αποφασίσει και να εφαρμόσει την απόφαση, για όλα όσα αφορούν την κοινωνική παραγωγή και αναπαραγωγή ελεύθερων ανθρώπων και κοινοτήτων, εξισωτικών και αλληλέγγυων. Και αυτήν τη δυνατότητα δεν την ανιχνεύουμε στην κυβερνώσα αριστερά αλλά στα σύγχρονα κινήματα, για αυτό ήμασταν, είμαστε και θα είμαστε εκεί που το

δημόσιο, ελεύθερο και κοινωνικό αντιμάχεται την αγορά και το κράτος.

**Ομιλία από την εκδήλωση της Αντιεξουσιαστικής Κίνησης : "Η Αριστερά στην εξουσία και η απάντηση των κοινωνικών κινημάτων", που έλαβε χώρα στις 16 Ιουνίου 2015, στο Nosotros (Θεμιστοκλέους 66, Εξάρχεια).*

Η διάψευση της «αριστερής διακυβέρνησης» και τα κινήματα των από τα κάτω

Νίκος Κατσιαούνης

Η οριακή κατάσταση που έχει οδηγήσει η κρίση το πολιτικό σύστημα και τις δυνάμεις που δρουν εντός αυτού (συμβαδίζουσες και αντίρροπες), εκτός από την αδυναμία απάντησης και διεξόδου, έχει φέρει στην επιφάνεια και ένα πλήθος παρερμηνειών και συγχύσεων τόσο αναφορικά με την πραγματικότητα όσο και με τις προοπτικές δημιουργίας μιας καινούργιας κατάστασης. Και σε τέτοιες περιπτώσεις αυτό που συνήθως γίνεται είναι ο καθένας να προσπαθεί να θέσει την πραγματικότητα στην υπηρεσία της ιδεολογίας του.

Η λογική της ανάθεσης και ένας απονενοημένος, αλλά κατανοητός στην παρούσα κατάσταση, μεσσιανισμός, που κυριαρχεί στο κοινωνικό πεδίο, όσο γρήγορα έφερε τον Σύριζα στην κυβέρνηση άλλο τόσο γρήγορα ανέδειξε ότι ουδείς μπορεί να ξεφύγει από την κόλαση της εξουσίας. Τώρα που τα επικοινωνιακά τρικ και τα παιχνίδια τελείωσαν, αποκαλύφθηκε η συνολική γύμνια του κόμματος που πρώτη φορά έφερε την «αριστερά» στην εξουσία. Η ελπίδα έγινε γρήγορα συντρίμμια πάνω στον βράχο της υποταγής

στη λογική, την οποία βέβαια ο ίδιος ο Συριζα επέλεξε να υπηρετήσει. Κι αυτό ήταν ξεκάθαρο εάν κάποιος δει την πορεία του από την κρίσιμη στιγμή του 2012, από τότε που διά στόματος Τσίπρα κατασκευάστηκε η εικόνα της «αριστερής» διακυβέρνησης και η ρητή επιθυμία για την εξουσία.

Δεν θα ήταν, όμως, σωστό να κρυβόμαστε πίσω από το δάκτυλό μας. Όσοι δεν θαμπώθηκαν από τα κάλλη της εξουσίας και τη «λυτρωτική» ευφορία της ελπίδας, είχαν παρατηρήσει από τότε ότι η κατάκτηση της εξουσίας συνοδεύτηκε από μια ρητορική που δεν είχε τίποτα να ζηλέψει από την κυρίαρχη. Απεριόριστη προσκόλληση στην έννοια της προόδου και της ανάπτυξης χωρίς καμία διάθεση κριτικής και αποδοχή των κυρίαρχων εργαλείων άσκησης της πολιτικής. Η κρίση της πολιτικής, των κυρίαρχων θεσμών και των νοημάτων που συγκροτούν την κοινωνία ως τέτοια ξαφνικά, ελέω λαϊκισμού και ψευδο-στρατηγικής, μετατράπηκε σε κρίση του έχειν, κρίση της καταναλωτικής δυνατότητας της κοινωνίας. Τα πάντα μετατράπηκαν σε οικονομία. Όμως αυτός ο «εξουσιαστικός ορθολογισμός» λειτουργεί ως ο κινητήριος μοχλός εμπέδωσης των μορφών και των σχέσεων κυριαρχίας. Κι εάν θέλουμε να το απλοποιήσουμε εντελώς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Σύριζα επιλέγει την παραμονή του στην εξουσία μέσα από μια διαρκή αναίρεση των προγραμματικών του δηλώσεων αλλά και των όποιων ριζοσπαστικών ιδεών του.

Ο ερχομός του Σύριζα στην εξουσία, όμως, προκάλεσε ένα αναμφισβήτητο μούδιασμα και στα κοινωνικά κινήματα και τις κινήσεις που προσπαθούσαν να συγκρουστούν με το υπάρχον. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι τηρήθηκε γενικά (με εξαιρέσεις βέβαια) μια αναμονή για το τι θα πράξει η κυβέρνηση της αριστεράς. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι τα παραδοσιακά κινήματα που επιδιώκουν έναν διαφορετικό κόσμο βρέθηκαν ανέτοιμα απέναντι στο διακύβευμα του ξεπεράσματος της κοινωνικής και πολιτικής κρίσης. Κι εδώ χωράει πολύ κουβέντα. Η χρόνια πρόσδεσή τους στην απλή αντιπαράθεση με τον κυρίαρχο λόγο χωρίς τη δημιουργία προτάσεων (σημασιολογικών και πραξεολογικών) παρά και ενάντια σε αυτόν, έφτασε στο σημείο τώρα που ο κυρίαρχος

λόγος καταρρέει (ή εάν δεν συμβαίνει αυτό, σίγουρα δέχεται ισχυρούς τριγμούς) να καταρρέει και ο λόγος των κινημάτων που τον αντιμάχονται. Τώρα που ο βασιλιάς είναι γυμνός, αποκαλύπτει και τη γύμνια των αντιπάλων του. [1]

Το γεγονός ότι οι κοινωνίες είχαν βυθιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα μέσα στην ασημαντότητα και στην καθολική εξατομίκευση, είχε ως αποτέλεσμα την απόδραση της πολιτικής[2] από το κοινωνικό σώμα. Ως εκ τούτου, εάν δεχθούμε ότι τα κινήματα είναι μια αντανάκλαση της κοινωνίας, αυτή η απόδραση από την πολιτική επηρέασε και καθόρισε σημαντικά και τα κοινωνικά κινήματα. Οι συγκροτήσεις τους ήταν σε κάποιον βαθμό (ειδικά τα παραδοσιακά κινήματα της αριστεράς και του αναρχικού χώρου) ταυτοτικές.[3] Συγκρότηση, δημιουργία και αναπαραγωγή ταυτότητας για το υποκείμενο και τη συλλογικότητα ενώ η θεωρία και πράξη ήταν δευτερεύοντα. Έτσι, η πολιτική ως διαδικασία θέσμισης στο κοινωνικό απέκτησε θυμικά και όχι λειτουργικά χαρακτηριστικά. Για να το πούμε με απλά λόγια: **Το υποκείμενο έδινε περισσότερο σημασία στο να δηλώσει την ταυτότητά του, για παράδειγμα αναρχικός ή αριστερός, παρά να έχει τη συνειδητοποίηση του σχηματισμού ενός ανταγωνιστικού κινήματος ανατροπής και κυοφορίας νέων σημασιών και νοημάτων.**

Μπροστά στην ανάληψη της εξουσίας από έναν αριστερό σχηματισμό, ειπώθηκαν πολλές απόψεις γύρω από μια διαλεκτική σχέση των κινημάτων και μιας τέτοιας κυβέρνησης. Από το γεγονός ότι, απουσία εναλλακτικής και από τα κάτω πρότασης, ένα αριστερό κράτος θα μπορούσε να αποτελέσει ανάχωμα απέναντι στη νεοφιλελεύθερη βαρβαρότητα μέχρι και ότι τα κινήματα θα πρέπει διαρκώς να πιέζουν προς πιο δημοκρατικές και ελευθεριακές θεσμίσεις τον κρατικό μηχανισμό. Στην παρούσα κατάσταση και με την μεταστροφή του Σύριζα σε έναν κλασικό μηχανισμό διακυβέρνησης και διατήρησης του υπάρχοντος, οι απόψεις αυτές δεν έχουν περιθώρια εφαρμογής. Αλλά όμως αυτή η διαλεκτική σχέση υποστηρίχθηκε και για έναν ακόμη βασικό λόγο. Κι αυτός δεν είναι άλλος από το γεγονός ότι το κράτος στη σημερινή του μορφή έχει αποικειοποιήσει ένα μεγάλο μέρος του

δημοσίου χώρου και βίου. Δηλαδή, έχει επεκταθεί σε όλες τις σφαίρες της κοινωνικής ζωής ως ένας μηχανισμός παραγωγής πολιτικής, διοίκησης, πρόνοιας κτλ. Από τις μορφές κυβέρνησης (τοπικές και εθνικές) και την εκπαίδευση μέχρι την υγεία την παιδεία και το συνταξιοδοτικό, το κράτος είναι πανταχού παρόν.[4] Γι' αυτό και σήμερα για το ξεπέρασμά του χρειάζεται μια ουσιαστική εναλλακτική πρόταση διαχείρισης του κοινωνικού.

Σήμερα, τουλάχιστον στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες, γίνεται όλο και πιο έντονη η παραδοχή ότι το κράτος δεν μπορεί να εγγυηθεί τους όρους της ζωής. Αδυνατεί να νομιμοποιήσει κοινωνικά τα θεμέλια εγκυρότητάς του. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι θα υπάρξει και εξέγερση απέναντι σε αυτή την κατάσταση. Οι κοινωνίες δεν λειτουργούν με αυτοματισμούς και οι ιδεολογικές βεβαιότητες έχουν πολλάκις γίνει συντρίμμια πάνω στο ακαθόριστο του κοινωνικού πράττειν. Σήμερα, όμως, χρειαζεται μια σοβαρότητα και ένας αναστοχασμός από τη μεριά των κινημάτων για το πώς μπορούν να σχηματίσουν προτάσεις διεξόδου και ελευθερίας από την κυρίαρχη βαρβαρότητα.

Ίσως σήμερα οι παρεμβάσεις στις «ρωγμές» του συστήματος να είναι σημαντικές αλλά όχι επαρκείς για μια ουσιαστική αλλαγή και για έναν κοινωνικό μετασχηματισμό. Το κράτος θα γίνεται ολοένα και πιο αυταρχικό απέναντι στον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζεται την εξουσία, και αυτό πιθανότατα να συμβεί όποια απόχρωση κι αν έχει, αριστερή ή δεξιά. Γι' αυτό και χρειάζεται ωριμότητα και φαντασία από τη μεριά των δυνάμεων που ανταγωνίζονται το υπάρχον σύστημα στη βάση της ελευθερίας και της αυτονομίας. Γιατί δυστυχώς παρέμειναν εξαιρετικά προβλέψιμα και έτσι άμεσα αντιμετωπίσιμα από τη μεριά της κυριαρχίας.

Κανείς δεν ξέρει σήμερα πού θα οδηγήσουν οι εξελίξεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ακόμη και οι κυρίαρχοι φαίνονται ανίκανοι να δώσουν απαντήσεις και λειτουργούν στη βάση μιας πολιτικής και οικουμενικής ρουλέτας με άγνωστο το πού θα καθίσει η μπίλια. Αλλά είναι πλέον εμφανή η ανάγκη για τη δημιουργία ενός συλλογικού οράματος από τα κάτω, μιας νέας

αφήγησης που θα καταφέρει όχι μόνο να εμπνεύσει τις κινήσεις της ρήξης αλλά και να δώσει μια νέα και ουσιαστική προοπτική. Γιατί εάν, στην Ελλάδα τουλάχιστον, οι δύο μεγάλες ιστορικές θραύσεις των τελευταίων ετών, ο Δεκέμβρης του 2008 και τα κινήματα των πλατειών, έδειξαν τη δύναμη των από τα κάτω, σήμερα είναι ζητούμενο το πού θα στραφεί αυτή η δύναμη και φυσικά εάν αυτό μπορεί να υλοποιηθεί. Κανείς δεν έχει την ψευδαίσθηση ότι όλη η κοινωνία θα συνταχθεί σε ένα νέο και μοναδικό όραμα. Αυτές οι ιδεολογικές αυταρέσκειες είναι μόνο για τους φαντασιόπληκτους. Αλλά ίσως χρειάζεται ένας αναστοχασμός του πώς οι πολλαπλότητες των μορφών εναντίωσης στο υπάρχον θα λειτουργήσουν μετωπικά, μέσα από την πολυφωνικότητα και τη διαφορετικότητά τους. Γιατί αυτές οι πολλαπλότητες των κινημάτων από τα κάτω είναι που δημιουργούν σήμερα ό,τι πιο ριζοσπαστικό παράγεται στο πλαίσιο μιας εκ νέου θέσμισης του κοινωνικού. Και ο δρόμος μπορεί να ανοίξει μόνο περπατώντας…

[1] *Βέβαια αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξαν και υπάρχουν σημαντικά κινήματα που πέτυχαν νίκες και συγκρότησαν νέες θεσμίσεις στο κοινωνικοιστορικό πεδίο.*

[2] *Η πολιτική εδώ νοείται ως η συμμετοχή και η ενασχόληση με τα κοινά, ο τρόπος που θεσμίζεται και λειτουργεί η κοινωνία.*

[3] *Αυτό δεν σημαίνει ότι η αναζήτηση και η συγκρότηση ταυτότητας, αλλά και η επιθυμία του ανήκειν κάπου, δεν αποτελεί ουσιαστική διαδικασία για το άτομο.*

[4] *Αλέξανδρος Κιουπκιολής, Για τα Κοινά της Ελευθερίας, κεφάλαιο «Για μια άλλη δημοκρατία των κοινών», Εξάρχεια, Αθήνα 2014. Εδώ κάποιος μπορεί να δει μια διεξοδικότερη ανάλυση της επέκτασης του κράτους σε όλες τις σφαίρες της κοινωνικής ζωής και μια ανάλυση των θεωριών περί της διαλεκτικής σχέσης κινημάτων–κράτους μέσα από την πολιτική της διαζευτικής σύζευξης.*

*Το παρόν κείμενο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Unfollow, στο τεύχος Σεπτεμβρίου 2015

Χρόνης Μίσσιος: «Καλά εσύ σκοτώθηκες νωρίς»

Δανάη Κασίμη

«Καλά εσύ σκοτώθηκες νωρίς» …και δεν πρόλαβες να χάσεις την ιδεολογία σου!

Ο Χρόνης Μίσσιος δεν χρειάζεται συστάσεις. Το βιβλίο του «…καλά εσύ σκοτώθηκες νωρίς» έσπασε τα ταμεία και προκάλεσε πονοκέφαλο στον εκδότη του Βαγγέλη Τρικεριώτη (εκδόσεις Γράμματα), ο οποίος πριν προλάβει κάθε φορά να συνεννοηθεί με τον τυπογράφο για επανεκτύπωση, είχε ήδη βομβαρδιστεί με δεκάδες παραγγελίες.

Πρόκειται για ένα λογοτεχνικό αριστούργημα, που γράφτηκε με αίμα, όπως πιθανότατα θα παραδεχόταν και ο Νίτσε. Η αξία του αποδίδεται στην εντυπωσιακή ικανότητα του συγγραφέα να περιγράφει τα βιώματά του αποτυπώνοντας τα συναισθήματα και την καθημερινή βάσανο των αγωνιστών της εθνικής αντίστασης και της δικτατορίας, στην εξορία και στις φυλακές. Βέβαια, όταν αναφέρομαι στη βάσανο, δεν εννοώ αποκλειστικά τα σωματικά βασανιστήρια που υπέστησαν οι άνθρωποι αυτοί αλλά κυρίως την ψυχική τους εξουθένωση. Και πάλι να διευκρινίσω ότι δεν εστίασα τόσο στη στενοχώρια και την κατάθλιψη λόγω του εγκλεισμού, της καταβαράθρωσης της αξιοπρέπειάς τους και την οπισθοχώρηση πολλών συντρόφων τους αλλά στην ιδεολογική και πολιτική κρίση που βίωσαν οι αγωνιστές.

Από τη Μακρόνησο μέχρι τις φυλακές Αβέρωφ, από την Κέρκυρα έως

τον Κορυδαλλό και τα κρατητήρια στη Μπουμπουλίνας, η κατάρρευση των ιδεολογιών και η απομυθοποίηση των αξιών που πρέσβευε το τότε κομμουνιστικό κόμμα, αποτέλεσαν το μέγιστο βασανιστήριο: «*…από ελεύθεροι άνθρωποι, από επαναστάτες, μετατρεπόμασταν μέσα από το σύμπλεγμα πειθαρχία-κόμμα σε ιδιόμορφα θρησκευόμενα άτομα*». Η τελευταία αυτή φράση του Χρόνη είναι χαρακτηριστική του αισθήματος της προδοσίας του κόμματος, το οποίο εκπροσωπούσε στις ψυχές των αγωνιστών τον μοναδικό δρόμο για την κατάκτηση της ίδιας της ζωής, το μονοπάτι προς την ελευθερία και την αξιοπρέπεια, τον «ναό» των δικαιωμάτων και των υπέρτατων ανθρωπίνων αξιών, την ελπίδα για έναν άλλο κόσμο.

Όλα αυτά, άρχισαν να φαντάζουν σαν ουτοπία, σαν μία μάταιη προσδοκία, η οποία μετατρεπόταν σε φάντασμα στα όνειρά τους. Το νόημα της επανάστασης χανόταν καθημερινά στη δίνη του μυαλού τους και οι ιδέες τους μετατρέπονταν σε αετούς πληγωμένους από τα βέλη μιας αμείλικτης δηλητηριώδους πολιτικής καθοδήγησης: «*Καταλαβαίνεις πως όλο το πρόβλημα ήταν πώς θα δικαιολογεί την ύπαρξή της η καθοδήγηση, το παιχνίδι της υποταγής φτιαγμένο από πάνω ως κάτω, όλο δημοκρατία και ανθρωπιά*». Ένα μαύρο σύννεφο επισκίαζε την επαναστατική τους δύναμη και το αίσθημα της προδοσίας ρούφηξε κάθε σταγόνα αισιοδοξίας.

Ήταν, σύμφωνα με τον συγγραφέα, σα να τους πήραν την ταυτότητά τους, σα να μην υπήρχε πια λόγος να συνεχίσουν να αγωνίζονται. Για ποιον και γιατί υπομένουν με τέτοιο σθένος να τους εξευτελίζουν τα καθεστωτικά ανθρωποειδή; «*…εκείνο που με πειράζει είναι ότι μας άφησαν χωρίς ιδεολογία …όχι τα βασανιστήρια*». Συνειδητοποίησαν ότι είναι αστείο να περιμένεις υποστήριξη από τα στελέχη ενός κόμματος που κάθονται στην καρέκλα τους γαντζωμένα και τα οποία απαιτούν τη διεκπεραίωση της αντίστασης σύμφωνα με τις δικές τους εντολές και τη θυσία

των «συντρόφων» τους με στόχο την κοινωνική απελευθέρωση.
Είχαν το θράσος να ορίζουν με ποιον τρόπο θα πρέπει κανείς να αγωνίζεται. Είχαν διατυπώσει τον «θεϊκό» κώδικα δεοντολογίας για τις ζωές των άλλων και είχαν την αξίωση να αναπαράγουν οι καθοδηγούμενοι-«σύντροφοι» επί λέξει την πολιτική τους πλατφόρμα και να γίνονται όταν χρειάζεται ακόμη και οσιομάρτυρες, θυσιάζοντας στο όνομα του θεού-κόμματος, την ίδια τους τη ζωή. Το κορμί των αγωνιστών ανήκει στο κόμμα, το οποίο «ξέρει» και έχει προβλέψει για όλα: «*Μια ζωή η φόρμα μας ένοιαζε …και βέβαια τελικά καταφέρναμε να υποτάσσουμε τις σκέψεις μας στις λεκτικές διατυπώσεις, δηλαδή αντί οι λέξεις να υπηρετούν τη σκέψη μας, οι σκέψεις μας υπηρετούσαν τις λέξεις…*»
Ποιος έχει το δικαίωμα να πουλάει πολιτική με τις ζωές των άλλων; «*Η μέρα είναι ωραία, ένας όμορφος ζεστός ήλιος, εγώ όμως είμαι απελπισμένος… Η γραμμή να μην αυτοκτονούμε δεν μπορεί να είναι πάντα σωστή και για όλες τις περιπτώσεις. Ποιος ξέρει τι φάτσα θα είχα, ξαφνικά οι μπάτσοι με πιάνουν αγκαζέ, αυτοί σίγουρα συμφωνούν με τη γραμμή του κόμματος*».
Ποιος είναι τόσο ειδικός στα κοινωνικά και πολιτικά θέματα που θα πρέπει εμείς να υποτάσσουμε το είναι μας στο «οργανωμένο» του σχέδιο; Ο δρόμος για την αναζήτηση της ελευθερίας και της ευτυχίας είναι μακρύς
και κακοτράχαλος. Μπορεί κανείς εύκολα να τσακιστεί στο διάβα του και πολλές φορές η ματαιότητα παρουσιάζεται ως η σκοτεινή μάγισσα που απεικονίζει την πραγματικότητα. Μια πραγματικότητα που όμως δεν έχουμε καθορίσει εμείς… ο στόχος μας είναι να γίνουμε πρωταγωνιστές μέσα σ' αυτή ώστε να είμαστε υπεύθυνοι για την ιστορία μας… Είναι ένας δρόμος που αν δεν τον διασχίσουμε οι ίδιοι, δεν θα μπορέσει κανείς να το κάνει για εμάς. Δεν χωράει αντιπροσώπευση σε μια τέτοια πορεία!

Αυτή είναι η ουσία του συγκλονιστικού αυτού έργου. Ο καθηλωτικός τρόπος γραφής του Χρόνη Μίσσιου απέδειξε ότι η λογοτεχνία είναι το αποτελεσματικότερο μέσο έκφρασης των συναισθημάτων και πολιτικής ανάλυσης. Κανένα δοκίμιο με ξύλινη γλώσσα δεν κατάφερε προσωπικά να με προβληματίσει πιο πολύ από

αυτό το βιβλίο. Το πρόβλημα δεν είναι η πολιτική που ασκήθηκε από το κομμουνιστικό κόμμα. Δεν θα άξιζε τον κόπο να ασχοληθεί κανείς με κάτι το οποίο διαψεύστηκε από την ίδια την ιστορία, είναι όμως ένα δυνατό μάθημα. Όχι απλά ένα πολιτικό μάθημα αλλά ένα μάθημα ζωής, που συμβάλλει στην αναθεώρηση και στον αναστοχασμό των ίδιων των εννοιών.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 17

Podemos: Ανάμεσα στην «αριστερή ηγεμονία» και την «έφοδο» των κινημάτων στους θεσμούς

Θοδωρής Καρυώτης

Από τις αρχές του 2014, το Podemos εμφανίστηκε στην Ισπανία ως μια νέα πολιτική δύναμη που απειλεί να αποσταθεροποιήσει το μεταπολιτευτικό σύστημα δικομματικής εναλλαγής στην εξουσία. Με την ευρεία στήριξη των νέων, των λαϊκών στρωμάτων και των κοινωνικών κινημάτων και με επίκεντρο τη χαρισματική ηγεσία του νεαρού καθηγητή πολιτικών επιστημών Pablo Iglesias, το νέο κόμμα έχει βλέψεις στην εξουσία και ευαγγελίζεται την ανατροπή της νεοφιλελεύθερης συναίνεσης των τελευταίων δεκαετιών. Όπως και ο ΣΥΡΙΖΑ στην Ελλάδα, το Podemos επιδιώκει να καταλάβει το κενό που δημιουργεί η εξάντληση της σοσιαλδημοκρατίας, προωθώντας την αναδιανομή του πλούτου υπέρ των μεσαίων και χαμηλών στρωμάτων, βάζοντας φρένο στη διάλυση του κράτους πρόνοιας και προωθώντας την επανεκκίνηση της εθνικής οικονομίας απέναντι στην επίθεση του διεθνούς κεφαλαίου.

Ας προσπεράσουμε την εύκολη *a priori* κριτική που λέει «είναι αυτονόητο λοιπόν ότι το Podemos (ή ο ΣΥΡΙΖΑ ή προσθέστε εδώ το κόμμα της [δυσ]αρεσκείας σας) δεν αποτελεί σχέδιο χειραφέτησης των από τα κάτω με όρους κοινωνικής αυτοδιάθεσης, αλλά απόπειρα ανασυγκρότησης της κυριαρχίας»· ας εξετάσουμε αντίθετα αυτό το κόμμα ως προϊόν των πολιτικών εξελίξεων και ιδιαίτερα των κοινωνικών κινητοποιήσεων των τελευταίων χρόνων στην Ισπανία.

Η κινηματική έκρηξη του 2011

Το κίνημα των «*indignados*», με αφετηρία τις πλατείες τον Μάιο του 2011, αποτέλεσε για την ισπανική κοινωνία το «ξύπνημα» από δεκαετίες μεταδημοκρατικής αποπολιτικοποίησης. Οι πρωταγωνιστές του κινήματος των πλατειών ήταν κυρίως νέοι καταδικασμένοι στην ανεργία και την επισφάλεια, οι οποίοι συσπειρώθηκαν γύρω από την απόρριψη του υπάρχοντος πολιτικού συστήματος και την απαίτηση για πραγματική δημοκρατία. Ωστόσο, όπως σε κάθε μαζικό λαϊκό κίνημα, πίσω από τα κεντρικά συνθήματα των *indignados* κρυβόταν ένα εύρος από προσεγγίσεις και αιτήματα: Από την απόρριψη του κράτους ως ρυθμιστή και διαμεσολαβητή της κοινωνικής ζωής έως την υπεράσπιση του κράτους ως μηχανισμό αναδιανομής του πλούτου και ως ανάχωμα στην καπιταλιστική ανομία· από το φαντασιακό της αποανάπτυξης, της αυτοδιαχείρισης και της οικοδόμησης των κοινών μέχρι το αίτημα για επανεκκίνηση της καπιταλιστικής οικονομίας με σκοπό την απορρόφηση των εκατομμυρίων ανέργων. Το βασικό αίτημα και συνεκτικό στοιχείο του κινήματος (στο οποίο ταυτίζονται με το παγκόσμιο κύμα κινητοποιήσεων των τελευταίων χρόνων) ήταν η πολιτική ισότητα, η κατάργηση του χάσματος ανάμεσα σε κυβερνώντες και κυβερνώμενους. Η έλλειψη ιδεολογικών «αποσκευών» και η απουσία οργανωμένων πολιτικών ομάδων στο εσωτερικό τους, επέτρεψε στους *indignados* να συνεχίσουν να υπάρχουν ως συμπαγές κίνημα χωρίς να αισθάνονται την ανάγκη να λύσουν τις εσωτερικές τους αντιφάσεις ή να πάρουν ξεκάθαρες ιδεολογικές θέσεις. Κατάφεραν έτσι να αλλάξουν ριζοσπαστικά το πολιτικό σκηνικό αλλά και το περιεχόμενο του δημοσίου διαλόγου

στην Ισπανία.

Παρά τη μαζική κινητοποίηση, οι επόμενοι μήνες έφεραν αφενός την επιδείνωση της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης και αφετέρου μια αυτοδύναμη κυβέρνηση του δεξιού Partido Popular με το 44% της ψήφου. Ακολούθησε μια σκοτεινή εποχή, με εντατικοποίηση της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης και ακραία καταστολή, με αποκορύφωμα τον «Νόμο Φίμωτρο» («Ley Mordaza»), ένα πρωτοφανές κατασταλτικό νομοσχέδιο, το οποίο ποινικοποιεί τις μορφές διαμαρτυρίας που ανέπτυξαν αυτά τα νέα κινήματα και στοχοποιεί συγκεκριμένες οργανώσεις.

Η εμφάνιση του Podemos και η «έφοδος στους θεσμούς»

Οι συζητήσεις για τη συμμετοχή των *indignados* και του ευρύτερου ανταγωνιστικού κινήματος στις εκλογές –αυτό που αργότερα θα ονόμαζαν «έφοδο στους θεσμούς» («asalto a las instituciones»)– προϋπάρχουν της εμφάνισης του Podemos. Το βασικό κίνητρο για την επιλογή της εκλογικής οδού είναι ότι πρόκειται για ένα κίνημα που αισθάνεται ότι αντικατοπτρίζει την κοινωνική πλειοψηφία, αλλά δέχεται αλλεπάλληλες ήττες επειδή σε επίπεδο πολιτικής αντιπροσώπευσης βρίσκεται στη μειοψηφία. Η επιθυμία για θεσμοποίηση του αγώνα καταδεικνύει φυσικά την αδυναμία των κινημάτων να συγκροτηθούν ως πολιτικό υποκείμενο έξω από το στενό πλαίσιο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Από την άλλη, είναι ενδεικτική επίσης της απόρριψης του περιθωριακού ρόλου που επιφυλάσσει το πολιτικό σύστημα στα κινήματα βάσης και της αισιοδοξίας ότι η κεντρική πολιτική σκηνή μπορεί να «αποικιστεί» με τις αξίες και τις μεθόδους των τελευταίων. Ταυτόχρονα, οι indignados απορρίπτουν την παραδοσιακή αριστερά, το λεξιλόγιο, τις συνταγές και την οργάνωσή της (στο πρόσωπο της Ενωμένης Αριστεράς [Izquierda Unida], της συμμαχίας που μεταπολιτευτικά συγκεντρώνει τις δυνάμεις της κοινοβουλευτικής αριστεράς) και επιδιώκουν τη δημιουργία ενός νέου πολιτικού φορέα.

Το Podemos αναπτύχθηκε σε ένα κλίμα όπου το πολιτικό σύστημα και οι δορυφόροι του –κόμματα, συνδικάτα, μέσα ενημέρωσης–

ήταν πλήρως απαξιωμένα και νέοι τρόποι οργάνωσης και πάλης έρχονταν στο προσκήνιο. Ξεχωριστό παράδειγμα αποτελούν οι «παλίρροιες» («mareas»), οριζόντιες κλαδικές ή θεματικές συνομαδώσεις που, οργανωμένες συνελευσιακά και παρακάμπτοντας τα γραφειοκρατικά συνδικάτα, εξαπέλυσαν σημαντικές και νικηφόρες μάχες ενάντια στη νεοφιλελεύθερη αναδιάρθρωση: η «λευκή παλίρροια» και η «πράσινη παλίρροια» ενάντια στην διάλυση τη δημόσιας υγείας και παιδείας αντίστοιχα, η «γαλάζια παλίρροια» ενάντια στην ιδιωτικοποίηση των υπηρεσιών ύδρευσης, η «πορτοκαλί παλίρροια» ενάντια στις περικοπές στα προγράμματα πρόνοιας, κ.ο.κ.

Ανάμεσα σε μια αμείλικτη δεξιά και μια σαστισμένη αριστερά, το Podemos υπήρξε το μόνο κόμμα που κατάφερε να μιλήσει τη γλώσσα αυτών των νέων μορφών οργάνωσης και να παρουσιαστεί σαν σύνθεση και πολιτική έκφραση των αγώνων ενάντια στην εξαφάνιση των λαϊκών κεκτημένων. Αποτέλεσε αρχικά δημιούργημα μιας παρέας νέων αλλά έμπειρων ακαδημαϊκών του πανεπιστημίου Complutense της Μαδρίτης, οι οποίοι είχαν ήδη αποκτήσει κάποια δημοσιότητα μέσω της εβδομαδιαίας τηλεοπτικής εκπομπής που παρουσιάζουν, της «La Tuerka». Μετά το θρίαμβό τους στις ευρωεκλογές του Μαΐου 2014, ο ριζοσπαστικός λόγος τους και η επιμονή τους στην «ήπια» αντιπροσώπευση (συμμετοχικές διαδικασίες, κυκλικότητα, ανακλητότητα, κτλ) συναρμόζουν με τις ανησυχίες της νέας γενιάς αγωνιστών· έτσι ένα μεγάλο κομμάτι των *indignados* πείθεται ότι αυτό είναι το κόμμα με το οποίο θα κάνουν «έφοδο στους θεσμούς»· σε τέτοιο βαθμό που οι «κύκλοι» του Podemos, οι τοπικές ανοιχτές συνελεύσεις που αποτελούν τη «βάση» του κόμματος, αντικαθιστούν τις εναπομένουσες συνελεύσεις των *indignados* σε πολλές ισπανικές πόλεις. Υπάρχουν βεβαίως και φωνές που κριτικάρουν τη διάχυση του κινήματος μέσα στον νέο πολιτικό φορέα, αλλά ο γενικευμένος ενθουσιασμός τις αφήνει στο περιθώριο.

Στη βάση του ανερχόμενου νέου κόμματος, λοιπόν, συναντούμε μια συμμαχία ανάμεσα στα νέα κινήματα των κοινών, της συμμετοχής και της αυτοδιαχείρισης, με τα κινήματα που υπερασπίζονται τα

δημόσια αγαθά και το κράτος πρόνοιας. Δεν υπάρχει καμία αντίφαση στη συμμαχία αυτή: όσο κι αν είναι σημαντικό να διακρίνουμε τη διαφορά ανάμεσα σε κοινό και δημόσιο, άλλο τόσο σημαντικό είναι να δούμε τα δημόσια αγαθά ως κοινά του παρελθόντος, προϊόντα κοινωνικών αγώνων που βρίσκονται υπό κρατική «επιτήρηση», τα οποία οφείλουμε να προστατεύσουμε από το αδηφάγο ιδιωτικό κεφάλαιο.

Ηγεμονία και αριστερή στρατηγική

Η ομάδα ακαδημαϊκών που –άτυπα αρχικά– βρίσκεται στην ηγεσία του Podemos, ανταποκρινόμενη στο κάλεσμα του Ernesto Laclau και της Chantal Mouffe για έναν «αριστερό λαϊκισμό», έχει αναπτύξει μια αναλυτικότατη επικοινωνιακή στρατηγική. Στα πλαίσια της ανάπτυξης μιας νέο-γκραμσιανής «αριστερής ηγεμονίας», εισάγει στη ρητορική της έννοιες παραδοσιακά συνδεδεμένες με τη δεξιά, όπως η «κοινή λογική» ή η «εθνική κυριαρχία», απευθύνεται στο συναίσθημα των ψηφοφόρων με νέα σύμβολα και ιδέες, δηλώνει ότι το κόμμα «δεν ανήκει ούτε στην αριστερά ούτε στη δεξιά» και εγκαταλείπει τη μαρξιστική ταξική ανάλυση υπέρ μιας απλούστερης διχοτομίας ανάμεσα στον «λαό» και την «κάστα». Με τον τρόπο αυτό, επιχειρεί να απευθυνθεί σε μεγάλα κομμάτια των ψηφοφόρων που μοιράζονται την «αγανάκτηση» με το πολιτικό σύστημα αλλά δεν κινητοποιούνται από την παραδοσιακή αριστερή ρητορική, και έτσι να εδραιώσει τη νέα ηγεμονία που θα φέρει το Podemos στην εξουσία.

Στην καρδιά αυτού του πολιτικού εγχειρήματος, λοιπόν, υπάρχει μια ένταση ανάμεσα αφενός στη βάση του κόμματος, ριζωμένη σε συγκεκριμένους και καθημερινούς κοινωνικούς αγώνες, γαλουχημένη στη συμμετοχική λήψη αποφάσεων και στην αυτοοργάνωση, και αφετέρου στην ηγετική ομάδα, η οποία, έχοντας εκπονήσει ένα συγκροτημένο ηγεμονικό σχέδιο, ενδιαφέρεται κυρίως να απευθυνθεί στην κοινωνική πλειοψηφία, συναρθρώνοντας ένα ευρύ φάσμα αγώνων, αιτημάτων και ταυτοτήτων με ορίζοντα την κατάκτηση της εξουσίας. Εντούτοις, το δίλημμα που αντιμετωπίζει το Podemos υποβόσκει στην καθημερινή πράξη οποιουδήποτε πολιτικού εγχειρήματος, κοινοβουλευτικού ή μη:

αφενός η ανάγκη διεύρυνσης της κοινωνικής απεύθυνσης και στήριξης, αποβλέποντας στη δημιουργία ενός φορέα με δυνατότητα ουσιαστικής πολιτικής επιρροής, αφετέρου η διατήρηση των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, αξιών, στοχεύσεων και οργανωτικών μορφών που δίνουν στο εγχείρημα τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του.

Για την ηγετική ομάδα του, το Podemos αποτελεί φυσική συνέχεια και ταυτόχρονα «ωρίμανση» του κινήματος των πλατειών. Υπό αυτή την οπτική, τα κοινωνικά κινήματα, μολονότι είναι σημαντικά στον βαθμό που δημιουργούν μια νέα συνειδητοποίηση και καταδεικνύουν τη σήψη του υπάρχοντος συστήματος, δεν παύουν να αποτελούν μια μικρή –μολονότι συνειδητοποιημένη και δραστήρια– μειοψηφία της ισπανικής κοινωνίας. Το ζητούμενο όμως είναι η σύνδεση με τις ανησυχίες και τις προσδοκίες του «μέσου πολίτη» –της κοινωνικής πλειοψηφίας.

Είναι προφανές ότι ως εκλογική –και μετέπειτα ως κυβερνητική– στρατηγική, η σύνδεση με την «κοινωνική πλειοψηφία» μπορεί να αποδώσει καρπούς –και πιθανότατα να οδηγήσει στις πρώτες μη νεοφιλελεύθερες κυβερνήσεις της Ευρώπης σε Ελλάδα και Ισπανία. Ωστόσο, τα φαντασιακά νοήματα, οι προσδοκίες, οι αξίες της «κοινωνικής πλειοψηφίας» δεν έχουν ουδέτερο πρόσημο – αντίθετα είναι προϊόντα αιώνων καπιταλιστικής ηγεμονίας. Μια πιθανή απομάκρυνση του Podemos από τη δεξαμενή νέων νοημάτων, αξιών, οργανωτικών μορφών και πολιτικών προταγμάτων που είναι τα αυτόνομα κοινωνικά κινήματα βάσης, μπορεί εύκολα να φυλακίσει το νέο κόμμα στον στενό ορίζοντα της «λαϊκής σωτηρίας» από τη φιλελεύθερη επέλαση –ή σύμφωνα με το λεξιλόγιο του Podemos, τη «διάσωση των πολιτών» («rescate ciudadano»). Κινδυνεύει έτσι η φιλόδοξη νέα αριστερά να περιοριστεί στον άχαρο ρόλο του διαχειριστή ενός βάρβαρου κοινωνικού συστήματος, δέσμια –εκούσια ή ακούσια– των ατομιστικών υλικών προσδοκιών της μεσαίας τάξης, επαναλαμβάνοντας έτσι την άδοξη πορεία της σοσιαλδημοκρατίας.

Η αντίφαση στην καρδιά του εγχειρήματος

Η ένταση ανάμεσα στο λαϊκιστικό ηγεμονικό σχέδιο της ηγεσίας και στην ριζοσπαστική, οριζόντια και συμμετοχική κατεύθυνση της βάσης έγινε εμφανής στο ιδρυτικό συνέδριο του κόμματος, τον Οκτώβριο του 2014. Η οργανωτική πρόταση με τίτλο «Sumando Podemos» («Μαζί Μπορούμε») συγκέντρωσε τις αγωνίες της βάσης: Συλλογική ηγεσία, ενισχυμένος ρόλος για τους «κύκλους», τακτικά συνέδρια, διαφάνεια και συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, εναλλαγή και ανακλητότητα στις θέσεις ευθύνης. Ωστόσο, η οργανωτική πρόταση που υπερψηφίστηκε ήταν αυτή που κατέθεσε η ομάδα του Pablo Iglesias, με τίτλο «Claro que Podemos» («Φυσικά Μπορούμε») η οποία θεσπίζει τη θέση του γενικού γραμματέα, επιτρέπει στον ηγέτη να επιλέγει αυτούς που τον πλαισιώνουν, υποβιβάζει τον ρόλο του συνεδρίου και των «κύκλων» και προκρίνει τις συγκεντρωτικές δομές στο όνομα της «αποτελεσματικότητας». Ο Iglesias έφτασε ακόμα να εκβιάσει ότι αν δεν εγκριθεί η πρότασή του, θα αποσυρθεί από το κόμμα. Η οργανωτική αυτή πρόταση προκάλεσε μεγάλη αντίδραση ανάμεσα στους περίπου 16.000 παρόντες λόγω των συγκεντρωτικών χαρακτηριστικών της, αλλά εγκρίθηκε με το 80% των ψήφων. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι η ψηφοφορία ήταν ανοιχτή σε οποιονδήποτε είχε πρόσβαση στο διαδίκτυο, με μια απλή ψηφιακή «εγγραφή» στη σελίδα του κόμματος.

Το σφάλμα του Pablo Iglesias και των στελεχών που τον πλαισιώνουν δεν έγκειται στην εκπόνηση του ηγεμονικού σχεδίου και την υιοθέτηση μιας λαϊκιστικής ρητορικής. Άλλωστε, κάθε πετυχημένο πολιτικό εγχείρημα έχει στο κέντρο του μια διαδικασία «μετάφρασης» των βασικών ιδεών και αξιών του σε όρους που θα επιτρέψουν τη συμμετοχή του στο δημόσιο διάλογο. Ειδάλλως διακυβεύεται η ίδια η δυνατότητά του να επηρεάσει την κοινή γνώμη και οδηγείται σε περιθωριοποίηση, μια κατάσταση τόσο συχνή στον αριστερό και τον ελευθεριακό χώρο, που πλέον θεωρείται δεδομένη – ακόμα και επιθυμητή, αφού υπό μια συγκεκριμένη οπτική, η κοινωνική απομόνωση μιας πολιτικής ομάδας αποτελεί απλά «επιβράβευση» της επαναστατικότητάς της.

Αντίθετα, το σφάλμα της ηγετικής ομάδας του Podemos είναι ότι

μέσω της επιβολής του δικού της οργανωτικού σχεδίου, απενεργοποιεί αυτήν ακριβώς τη διαλεκτική που ανέδειξε το Podemos ως ελπιδοφόρα πολιτική δύναμη και κλείνει τις διόδους μέσω των οποίων η οργανωμένη κοινωνία μπορεί να επηρεάσει τη μελλοντική εξέλιξη του εγχειρήματος. θεωρεί την κατάκτηση της κεντρικής εξουσίας ως εκ των ων ουκ άνευ της πολιτικής δραστηριότητας και υπάγει τη δράση των κινημάτων στη δυναμική των εκλογών, των μέσων ενημέρωσης και της κεντρικής πολιτικής σκηνής.

Και τώρα, τι;

Πιθανότατα το Podemos δεν θα είναι το κόμμα-κίνημα που πολλοί περίμεναν στις απαρχές του. Μετά το συνέδριο του Οκτώβρη, το κόμμα έχει συγκροτηθεί ως «εκλογική μηχανή» διαρθρωμένη –με σημαντικές ποιοτικές διαφορές– κατ' ομοίωση του κρατικού μηχανισμού του οποίου τα ηνία θέλει να αναλάβει. Είναι πιθανό η στρατηγική αυτή να καταφέρει να εκσφενδονίσει το κόμμα στην εξουσία, όπου θα έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει μια σημαντική ρωγμή στην ηγεμονία του νεοφιλελευθερισμού και της αντιδραστικής δεξιάς στην Ισπανία και την Ευρώπη. Προς το παρόν όμως, η διαδικασία οικοδόμησης ενός κόμματος αυθεντικής «λαϊκής εξουσίας», στηριγμένου σε διαδικασίες βάσης και στην άμεση δημοκρατία –αν δεχτούμε βεβαίως ότι η άμεση δημοκρατία μπορεί να ευδοκιμήσει στο ασφυκτικά στενό πλαίσιο της κοινοβουλευτικής πολιτικής– ανακόπηκε πρώιμα με το ιδρυτικό συνέδριο.

Είναι σημαντικό τα ισπανικά κοινωνικά κινήματα να διατηρήσουν την αυτονομία τους και να μην διαχυθούν μέσα στο ηγεμονικό σχέδιο του Iglesias. Από μια πιθανή κυβέρνηση του Podemos μπορούν να περιμένουν μια ανατροπή των συσχετισμών δύναμης, που θα τους δώσει μια ανάσα και θα ανακόψει την αμείλικτη καταστολή που δέχονται αυτήν τη στιγμή. Πιθανότατα θα βρουν επίσης έναν αποφασισμένο σύμμαχο τόσο στην οικοδόμηση των κοινών όσο και στην υπεράσπιση του δημοσίου και του κράτους πρόνοιας –αν και είναι εξίσου πιθανό να χρειαστεί να διαδραματίσουν τον ρόλο της μόνης ουσιαστικής αντιπολίτευσης,

όταν η κυβέρνηση θα αρχίσει τους αναπόφευκτους συμβιβασμούς με την οικονομική εξουσία. Παρ’ όλες τις εσωτερικές κριτικές και την αναπόφευκτη «υποχώρηση» σε κάποιες από τις πιο ριζοσπαστικές του θέσεις, το Podemos έχει καταφέρει να κινητοποιήσει μεγάλα κομμάτια της ισπανικής κοινωνίας που παραδοσιακά απείχαν από τις εκλογές και να τραβήξει προς τα αριστερά ένα μέρος του συντηρητικού εκλογικού σώματος. Μένει να διαπιστώσουμε εάν, στον έναν χρόνο που το χωρίζει από τις γενικές εκλογές, θα καταφέρει να δημιουργήσει μια μακρόπνοη εσωτερική δυναμική που να ευνοεί τη δημοκρατία και τη συμμετοχή ή θα θυσιάσει τις αξίες αυτές για χάρη της βραχυπρόθεσμης εκλογικής αποτελεσματικότητας.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 17

Άμεση Δημοκρατία και Κομμουνισμός

Γιώργος Οικονόμου

Η άμεση δημοκρατία δεν έχει καμιά σχέση με τον κομμουνισμό. Ο δρ. φιλοσοφίας Γιώργος Οικονόμου αναλύει παραδειγματικά με επιχειρήματα τις θεμελιώδεις διαφορές μεταξύ της άμεσης δημοκρατίας και του κομμουνισμού. Ο κομμουνισμός προωθεί μια κολεκτιβιστική θεώρηση της κοινωνίας που καταργεί αυτονόητες πολιτικές ατομικές ελευθερίες, σε αντίθεση με την άμεση δημοκρατία που προωθεί την πραγματική ελευθερία.

Από τις 25 Μαΐου 2011, που άρχισαν οι συγκεντρώσεις και οι συνελεύσεις στις πλατείες της χώρας και ιδιαιτέρως στην πλατεία Συντάγματος με αίτημα την άμεση δημοκρατία, γράφτηκαν και ειπώθηκαν για την τελευταία τόσα όσα δεν είχαν γραφεί από συστάσεως νεοελληνικού κράτους. Γέμισαν ξαφνικά τα ΜΜΕ και τα

κοινωνικά μέσα δικτύωσης από «ειδήμονες» και «ερμηνευτές» της άμεσης δημοκρατίας. Οι περισσότεροι δεν είχαν γράψει πριν κάτι σχετικό ούτε τους είχε απασχολήσει ποτέ το ζήτημα ή είχαν εκφρασθεί αρνητικά. όμως επειδή η άμεση δημοκρατία βρέθηκε στην επικαιρότητα αναγκάσθηκαν να γράψουν γι' αυτήν. Αρκετά από αυτά ήταν διαστρεβλωτικά, απαξιωτικά, γεμάτα παρερμηνείες, προέρχονταν δε και από τον αριστερό χώρο.

Περιεχόμενο της δημοκρατίας

Μία μερίδα της Αριστεράς θεωρεί πως η αθηναϊκή πολιτεία του 5ου –4ουαιώνα π.Χ. δεν ήταν δημοκρατία επειδή υπήρχαν τάξεις, επειδή ήταν ταξική κοινωνία. Η αλήθεια είναι πως μέχρι σήμερα όλες οι κοινωνίες ήταν ταξικές, όμως είχαν διαφοροποιήσεις στα πολιτεύματά τους, στις αξίες, στον πολιτισμό και στην αντιμετώπιση των μελών τους. Πράγματι, ταξικές κοινωνίες ήταν οι αρχαίες τυραννίδες, ολιγαρχίες, βασιλείες και αριστοκρατίες, οι φεουδαρχίες και οι απολυταρχίες, τα στρατιωτικά δικτατορικά καθεστώτα, τα σημερινά αντιπροσωπευτικά πολιτεύματα, τα δικτατορικά των ανατολικών «σοσιαλιστικών» κρατών, τα μουσουλμανικά αραβικά καθεστώτα και τα ολοκληρωτικά (φασισμός, ναζισμός, σταλινισμός). Όλα αυτά όμως δεν ταυτίζονται ούτε μπαίνουν στην ίδια κατηγορία, και φυσικά έχει μεγάλη σημασία και διαφορά αν ζεις υπό ολοκληρωτικό ή κοινοβουλευτικό καθεστώς. Αυτή η αριστερή αντίληψη ισοπεδώνει τα πολιτεύματα και τις κοινωνίες, δεν βλέπει τις μεγάλες ή ουσιαστικές διαφορές μεταξύ τους, στο όνομα τής, κατά τον Μαρξ, «αναπόφευκτης» αταξικής κοινωνίας.

Στο πλαίσιο αυτό θεωρείται πως η άμεση δημοκρατία δεν δύναται να υπάρξει εάν δεν καταργηθεί η ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, εάν δεν καταργηθούν οι κεφαλαιοκρατικές σχέσεις παραγωγής, εάν δεν εγκαθιδρυθεί ο «σοσιαλισμός», ο «κομμουνισμός» και η αταξική κοινωνία. Έτσι στην αντίληψη αυτή η άμεση δημοκρατία ταυτίζεται με την «κατάργηση της εργατικής τάξης και της μισθωτής εργασίας», με τον «κομμουνισμό». Είναι εμφανές πως αυτά απηχούν μαρξιστικούς και κομμουνιστικούς χώρους, επαναλαμβάνουν τα παλαιά απαξιωμένα ιδεολογήματα,

προσπαθώντας να τα ανανεώσουν υπό νέα μορφή, αυτή της άμεσης δημοκρατίας.

Μία πρώτη απάντηση στην άποψη αυτή είναι πως εκεί που η ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής αντικαταστάθηκε από την κρατική και κομματική ιδιοκτησία δημιουργήθηκαν δικτατορικά και ανελεύθερα καθεστώτα, ακριβώς για να εξασφαλίσουν την μονοκομματική γραφειοκρατική εξουσία (πρώην ανατολικές δικτατορίες γνωστές με τα ονόματα των «λαϊκών δημοκρατιών», των «σοσιαλιστικών» ή «κομμουνιστικών» καθεστώτων, που ακόμη και σήμερα διάφοροι αριστεροί αποκαλούν με τον άστοχο όρο «υπαρκτό σοσιαλισμό»). Δεν υπήρξε πουθενά και ποτέ, έστω για δείγμα, ένα σοσιαλιστικό ή κομμουνιστικό καθεστώς, με ελευθερίες, δικαιώματα, εκλογές κ.λπ. Συνεπώς τα ζητήματα της κατάργησης της ατομικής ιδιοκτησίας και της εγκαθίδρυσης του «κομμουνισμού» δεν είναι τόσο απλά και αυτονόητα όσο θεωρούνται από ορισμένους, γι‘ αυτό ακριβώς χρειάζεται εξαντλητική και ουσιαστική ενημέρωση, ελεύθερη συζήτηση, δημόσια διαβούλευση και αβίαστη απόφαση του συνόλου της κοινωνίας. Ο σκοπός είναι η πειθώ και η αυξημένη πλειοψηφία. Αυτές οι προϋποθέσεις μπορούν να υπάρξουν μόνο σε μία αμεσοδημοκρατική κοινωνία.

Έτσι ερχόμαστε στο επόμενο επιχείρημα κατά της ταύτισης άμεσης δημοκρατίας και κομμουνισμού, που έχει σχέση με το θέμα της προτεραιότητας μεταξύ των δύο. Το περιεχόμενο της άμεσης δημοκρατίας δεν μπορεί να καθορισθεί εκ των προτέρων, από αυθαίρετες προσωπικές προθέσεις και επιθυμίες, διότι ο προκαθορισμός αυτός αντίκειται προς τη βασική αρχή του αυτοκαθορισμού. Επί πλέον η άμεση δημοκρατία δεν προκύπτει από κάποια ιστορική, οικονομική, φυσική ή ανθρωπολογική αναγκαιότητα. δεν απορρέει από κάποιους αντικειμενικούς νόμους, ιστορικούς ή κοινωνικούς ή από κάποια άλλη τελεολογία. δεν είναι εγγεγραμμένη στα ανθρώπινα γονίδια ούτε στη φύση. Είναι ανθρώπινο δημιούργημα και κοινωνική δυνατότητα. Οπότε και η πολιτική συμμετοχή δεν είναι αποτέλεσμα κάποιου φυσικού ενστίκτου ή ειδολογικού

χαρακτηριστικού, αλλά κάτι που αποκτάται με θέληση και αγώνα, κάτι στο οποίο (αυτο)εκπαιδεύεται κανείς.

Όπως το ιστορικό και εννοιολογικό της πλαίσιο υποδηλώνει, η δημοκρατία είναι πρωτίστως η αυτοκυβέρνηση των ανθρώπων, η κατάργηση του διαχωρισμού τους σε κυβερνήτες και υπηκόους, σε εξουσιαστές και εξουσιαζόμενους, σε αυτούς που αποφασίζουν και σε αυτούς που εκτελούν. Είναι η άμεση συμμετοχή όλων των πολιτών σε όλες τις μορφές εξουσίας, χωρίς αντιπροσώπους και κόμματα, συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων, στη θέσπιση των νόμων, στην απονομή του δικαίου και στον έλεγχο της εξουσίας. Στην άμεση δημοκρατία όλα τα ζητήματα είναι αντικείμενα δημόσιας διαβούλευσης και συλλογικής απόφασης από την κοινωνία. Προαπαιτούμενο για την συζήτησή τους είναι η συγκρότηση ενός ουσιαστικού δημοσίου χώρου, όπου οι πολίτες με ανοικτές συνελεύσεις θα ενημερώνονται, θα συζητούν και θα αποφασίζουν για το μέλλον τους.

Προηγείται λοιπόν η εγκαθίδρυση της άμεσης δημοκρατίας, η πολιτική ισότητα, και έπεται η συζήτηση περί οικονομικής ή κοινωνικής ισότητας. Η άμεση δημοκρατία δεν είναι οικονομικό και κοινωνικό καθεστώς, αλλά πρωτίστως πολιτικό και βεβαίως ανοικτό σε μετέπειτα προτάσεις. Ηπροτεραιότητα ανήκει στην πολιτική και όχι στην οικονομία. Το αντίστροφο οδηγεί στον μαρξιστικό οικονομισμό στον οποίο είναι εγλωβισμένη η Αριστερά. Έτσι ο «κομμουνισμός» και η «κατάργηση της εργατικής τάξης και της μισθωτής εργασίας» δεν μπορεί να είναι προαποφασισμένα θεωρητικά ζητήματα από διανοουμένους, «ειδικούς» και κομματικές μειοψηφίες, που θα θελήσουν να τα επιβάλλουν με τον οποιονδήποτε βίαιο τρόπο, χωρίς τη συγκατάθεση της κοινωνίας, όπως έγινε στο παρελθόν στις πρώην ολοκληρωτικές «σοσιαλιστικές» και «κομμουνιστικές» χώρες με τα γνωστά οικτρά αποτελέσματα. Είναι μετα-δημοκρατικά ζητήματα και, όπως όλα, εκφράζονται και υλοποιούνται σε ένα πλαίσιο θεσμών και νόμων, με τους οποίους λειτουργεί και τους οποίους εγκαθιδρύει η ίδια η αμεσοδημοκρατική κοινωνία.[1]

Η άμεση δημοκρατία δεν έχει κανένα πρότυπο και μοντέλο ούτε

οποιοδήποτε συγκεκριμένο, καθορισμένο και δεσμευτικό εκ των προτέρων περιεχόμενο, άρα ούτε τον «σοσιαλισμό», τον «κομμουνισμό» ή την «αταξική κοινωνία». Πολύ περισσότερο ουδεμία σχέση έχει με την περιβόητη «δικτατορία του προλεταριάτου» (ή τη δικτατορία του «προλεταριακού κόμματος») που ήταν και είναι καταστατική αρχή του μαρξισμού, του κομμουνισμού, του λενινισμού, του σταλινισμού, του μαοϊσμού. Αυτές οι διακηρύξεις βρίσκονται στον αντίποδα της άμεσης δημοκρατίας και της αυτοκυβέρνησης, διότι ευνοούν την αντιπροσώπευση, το κόμμα, τη γραφειοκρατία, την κάθετη ιεραρχική οργάνωση, τον διαχωρισμό σε «ειδικούς» και μη ειδικούς, σε αυτούς «που ξέρουν» και αυτούς που «δεν ξέρουν», σε κομματικούς γραφειοκράτες και εκτελεστές. Γι’ αυτό οι διακηρύξεις περί «σοσιαλισμού» και «κομμουνισμού» αποτελούν συνθήματα των αποτυχημένων σοσιαλιστικών και κομμουνιστικών κομμάτων, των τροτσκιστικών, σταλινικών, μαοϊκών αποκομμάτων και κάποιων μαρξιστών διανοουμένων.

Τρίτο επιχείρημα: ο μαρξισμός και ο κομμουνισμός δεν είχαν ποτέ καλές σχέσεις με την άμεση δημοκρατία, όχι μόνο στο πρακτικό επίπεδο των θεσμών αλλά και στο θεωρητικό. Η αδυναμία ή η άρνηση να ενσωματωθεί η άμεση δημοκρατία στη σκέψη της Αριστεράς έχει τις ρίζες στους ιδρυτές του κομμουνισμού, τον Μαρξ και τον Ένγκελς, οι οποίοι στο καταγωγικό ιδεολογικό κείμενό τους, στο Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος(1848), ουδόλως ασχολούνται με τη δημοκρατία, ούτε άλλωστε και στα μεταγενέστερα έργα τους.[2] Αλλά και οι μετέπειτα μαρξιστές συγγραφείς, όπως ο Λούκατς, ο Γκράμσι ή οι στοχαστές της Σχολής της Φραγκφούρτης, δεν μπόρεσαν να διατυπώσουν μία θεωρία δημοκρατίας.[3] Μάλιστα ο Habermas, νεώτερος απόγονος της τελευταίας, κατέληξε υποστηρικτής του φιλελευθερισμού και του αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος το οποίο εκλαμβάνει ως δημοκρατία.[4] Η ίδια απουσία της δημοκρατίας διαπιστώνεται και στους στοχαστές της γαλλικής μαρξιστικής σχολής του Αλτουσέρ, στην οποία ανήκαν ο Μπαλιμπάρ και ο Ρανσιέρ, που, ανανήψαντες εν μέρει, προσπαθούν τελευταίως να συλλαβίσουν με δυσκολία το εγχειρίδιο της δημοκρατίας. Από την πλευρά τους ο

Μπαντιού και ο Ζίζεκ είναι μίλια μακρυά, γοητευμένοι από τα ιδεώδη του κομμουνισμού και του σταλινισμού.

Το αρνητικό των σημερινών υποστηρικτών της κομμουνιστικής ιδεολογίας είναι το ότι δεν διευκρινίζουν πώς θα πραγματοποιηθούν ο «σοσιαλισμός», ο «κομμουνισμός» και η «αταξική κοινωνία». Τουλάχιστον τα παραδοσιακά κομμουνιστικά κόμματα εξηγούσαν πως θα γίνουν αυτά: με την «προλεταριακή επανάσταση» υπό την καθοδήγηση της «επαναστατικής πρωτοπορίας» που εκφράζεται από το Κομμουνιστικό Κόμμα, με την εγκαθίδρυση σε πρώτο στάδιο της «δικτατορίας του προλεταριάτου», του «σοσιαλισμού», με απώτερο στόχο τον «κομμουνισμό» και την «αταξική κοινωνία». Οι σχετικές συνταγές αποτυχίας υπάρχουν στα βιβλία του Λένιν, του Τρότσκι, του Μάο κ.?. Αυτά όλα όμως σήμαιναν την πρωτοκαθεδρία του κόμματος και της δογματικής θεωρίας, άρα την απουσία της πολιτικής και της κοινωνίας, τα οποία είναι οι πυλώνες του δημοκρατικού προτάγματος.

Ένα άλλο επιχείρημα είναι πως ο κομμουνισμός και ο σοσιαλισμός δεν υπήρξαν προτάγματα της κοινωνίας, αλλά κοινωνικών και πολιτικών μειοψηφιών που εκφράζονταν συνήθως από τα Κομμουνιστικά Κόμματα. Ως μειοψηφίες κατέλαβαν στρατιωτικώς με εμφύλιο ή πραξικοπηματικώς την εξουσία, δίνοντας δια της προπαγάνδας την εντύπωση πως ήταν πλειοψηφίες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι πρώην ανατολικοευρωπαϊκές και ασιατικές δικτατορίες των Κομμουνιστικών Κομμάτων, οι λεγόμενες «λαϊκές δημοκρατίες», βασισμένες στην ανελευθερία, στην ανισότητα και σε αντιδημοκρατικές πρακτικές. Επειδή ακριβώς ήταν μειοψηφίες επέβαλαν τις δικτατορίες για να επιβιώσουν και να συντηρηθούν. Εναπομείναντα δείγματα είναι η Κούβα, η Κίνα και η Β. Κορέα. Όπως, λοιπόν, έδειξε η Ιστορία και οι εμπράγματες μορφές τους, τα προτάγματα του μαρξιστικού σοσιαλισμού και κομμουνισμού συνεισέφεραν, στην εγκαθίδρυση και εδραίωση του αυταρχισμού και της ετερονομίας. Συνεπώς δεν μπορούν να συνεισφέρουν στην ανάδυση του προτάγματος της αυτονομίας.

Αυτό μας οδηγεί στο πέμπτο επιχείρημα εναντίον της ταύτισης

άμεσης δημοκρατίας και κομμουνισμού. Το πρόταγμα της αυτονομίας, όταν αναδύθηκε, δεν είχε ως πρόταση τον κομμουνισμό και την αταξική κοινωνία Είχε πρωτίστως την απελευθέρωση από κατεστημένες αυταρχικές κοσμικές και θρησκευτικές εξουσίες, την κατοχύρωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ατομικών ελευθεριών, την απαίτηση ελευθερίας, δικαιοσύνης, ισότητας και δημοκρατίας, και οδήγησε σε πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές κατακτήσεις. Όλες σχεδόν οι γνήσιες εξεγέρσεις και επαναστάσεις που έγιναν στην Ιστορία στηρίχθηκαν στην άμεση συμμετοχή των ανθρώπων, στον αυτοκαθορισμό και την αυτοοργάνωσή τους: αγγλική επανάσταση του 1688, συνελεύσεις πολιτών στην αμερικανική επανάσταση του 1776, sections de Paris στην γαλλική επανάσταση του 1789, τα σοβιέτ το 1905 και το 1917 (πριν την εξουδετέρωσή τους από τον Λένιν και τους μπολσεβίκους), τα εργατικά συμβούλια στην Ισπανία του 1936, η ουγγρική εξέγερση το 1956, τα κινήματα αμφισβήτησης της δεκαετίας του ’60 σε όλο σχεδόν τον δυτικό κόσμο και κυρίως ο Μάης του ’68 στη Γαλλία.[5] Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το εργατικό κίνημα στις απαρχές του, που είχε ως στόχους τις ιδέες του μετασχηματισμού της κοινωνίας και της αυτοκυβέρνησης των παραγωγών, όπως συναντώνται λ.χ. στις εφημερίδες και στην οργάνωση των Άγγλων εργατών από το 1810 ως το 1840, δηλαδή πολύ πριν από την εμφάνιση του Μαρξ και την ιδέα του κομμουνισμού.

Όσον αφορά στην Ελλάδα μπορούμε να πούμε πως το πρόταγμα της αυτονομίας ανεφάνη δύο μόνο φορές: την πρώτη με το αντιδικτατορικό φοιτητικό κίνημα της περιόδου 1972-73 με κορύφωση την εξέγερση και την κατάληψη του Πολυτεχνείου τον Νοέμβριο 1973[6] και τη δεύτερη με το κίνημα στις πλατείες το 2011 για την άμεση δημοκρατία.[7] Και στις δύο περιπτώσεις αυτό που διακατείχε τα άτομα που συμμετείχαν ήταν η επιδίωξη της ελευθερίας, της λαϊκής κυριαρχίας και της δημοκρατίας. Σε καμία περίπτωση δεν τέθηκε το θέμα του σοσιαλισμού, του κομμουνισμού και της αταξικής κοινωνίας. Αντιθέτως, το εμπνεόμενο από το ΚΚΕ και άλλες παρεμφερείς οργανώσεις κίνημα του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ (1942-45), δεν είχε καμία σχέση με την

αυτονομία και τη δημοκρατία. Από την αρχή μέχρι το τέλος ήταν ένα γραφειοκρατικό, ελεγχόμενο από τα πάνω, κίνημα που είχε ως στόχο, εκτός βεβαίως του αγώνα κατά των ναζί κατακτητών, την εγκαθίδρυση ανελεύθερου καθεστώτος παρόμοιο με αυτό των ανατολικών κομμουνιστικών δικτατοριών («λαοκρατία»), υπό την καθοδήγηση του ΚΚΕ, όπως απέδειξε και η πραξικοπηματική προσπάθεια κατάληψης της εξουσίας τον Δεκέμβριο του 1944 και ο μετέπειτα εμφύλιος του 1946-49.[8]

Εκλεκτό παράδειγμα άμεσης δημοκρατίας είναι η αθηναϊκή του 5ου-4ου π.Χ. αιώνα, χωρίς αυτό να σημαίνει πως αυτή εκλαμβάνεται ως πρότυπο ή μοντέλο, ως ιδανική και παραδείσια κατάσταση. Αναφέρεται για το γεγονός πως ήταν το μόνο «παράδειγμα» άμεσης δημοκρατίας που είχε ζωή δύο περίπου αιώνων και έδωσε θεσμούς, έννοιες, επιχειρήματα και σημαντικό πολιτισμό, τα οποία αποτελούν σημαντική παρακαταθήκη για την ανθρωπότητα. Ο αθηναϊκός δήμος δεν κατάργησε το οικονομικο-κοινωνικό σύστημα της εποχής, έλαβε όμως σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά μέτρα για τα κατώτερα στρώματα, φορολογώντας μόνο τα ανώτερα. Όλες σχεδόν οι άλλες προσπάθειες απέτυχαν να εγκαθιδρύσουν καθεστώς άμεσης δημοκρατίας, είτε από δικές τους αδυναμίες, είτε από την άγρια καταστολή της εξουσίας, είτε και από τα δύο μαζί. Αποτελούν εν τούτοις συμβολές στο πρόταγμα της αυτονομίας, αφού ανέδειξαν τον αμεσοδημοκρατικό αντιγραφειοκρατικό τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας και έδωσαν μορφές που συνέβαλαν στην εξέλιξη της ανθρώπινης αυτογνωσίας και ελευθερίας. Ταυτοχρόνως όμως συνιστούν και αρνητικά παραδείγματα για τον τρόπο εφαρμογής των ιδεών τους, άρα η μελέτη τους είναι απαραίτητη για μελλοντικές κινήσεις.[9]

Τέλος, οι στοχαστές που ασχολήθηκαν με την άμεση δημοκρατία και ανέδειξαν τις αρχές της δεν έθεσαν ποτέ ως περιεχόμενό της τον «σοσιαλισμό» ή τον «κομμουνισμό»: από την αρχαία εποχή οι φιλόσοφοι Πρωταγόρας, Δημόκριτος και Αριστοτέλης, πολιτικοί όπως ο Περικλής, ο Δημοσθένης, ο Λυκούργος, έως την νεώτερη εποχή ο Σπινόζα και ο Ρουσσώ, και τη σύγχρονη η Άρεντ και ο Καστοριάδης.

Συνεπώς η αντίληψη που ταυτίζει την άμεση δημοκρατία και τον «κομμουνισμό», είναι πολύ προβληματική. Εκφράζεται δε από μία Αριστερά η οποία, υπό το βάρος τόσο της παταγώδους αποτυχίας των κομμουνιστικών καθεστώτων και των μαρξιστικών ιδεολογιών όσο και του ρεύματος εσχάτως υπέρ της άμεσης δημοκρατίας, αναγκάζεται να επιχειρήσει την οικειοποίηση του ρεύματος αυτού για λογαριασμό της. Προσπαθεί έτσι να βρίσκεται στην επικαιρότητα ή στη μόδα, να προσελκύσει ψηφοφόρους και επί πλέον να καλύψει το μεγάλο κενό τής θεωρητικής της ένδειας. Πρόκειται δηλαδή για παλαιά δοκιμασμένη τακτική, και με χεγκελιανή ορολογία, για «πανουργία του αριστερού λόγου».

Εάν όμως η συζήτηση απογαλακτισθεί από κομματικούς, μαρξιστικούς ιδεολογικούς και τελεολογικούς όρους, μπορεί να βρει το σωστό πολιτικό της πλαίσιο. Η πολιτική ισότητα εξαρτάται οπωσδήποτε από την οικονομική, η οποία δεν μπορεί να υπάρξει παρά με την κοινωνικοποίηση των σημαντικών τουλάχιστον τομέων της παραγωγής. Εν προκειμένω κοινωνικοποίηση σημαίνει τη συλλογική διαχείριση της παραγωγής από τους ίδιους τους παραγωγούς, όχι από κόμματα, συνδικαλιστές και γραφειοκράτες. Το πώς όμως θα γίνει αυτό μένει να διερευνηθεί. Περαιτέρω μπορούν να προταθούν η αύξηση του ελεύθερου χρόνου, η υπέρβαση του καταναλωτισμού και της καταναλωτικής ιδεολογίας, η απο-ανάπτυξη, η ανατροπή της κυρίαρχης σημασίας της διαρκούς οικονομικής μεγέθυνσης, της προτεραιότητας της οικονομίας και του κέρδους. Αυτά σχετίζονται με την οικονομική ισότητα, την ισότητα μισθών, εισοδημάτων, τα οποία όμως προϋποθέτουν μία δημοκρατική κοινωνία για τη συζήτησή τους, όπως προανέφερα.

Τα παραπάνω εκτεθέντα δεν σημαίνουν καθ’ οιονδήποτε τρόπο ότι συνηγορούν υπέρ μιας φορμαλιστικής ή διαδικασιοκρατικής αντίληψης περί δημοκρατίας. Δεν αγνοούν δηλαδή το θετικό ή ουσιαστικό περιεχόμενό της, όπως τουλάχιστον εκτίθεται από την πλευρά της ίδιας της αθηναϊκής δημοκρατίας στον εξαίρετο «Επιτάφιο» του Περικλή: Φιλοκαλούμεν τε γαρ μετ’ ευτελείας και φιλοσοφούμεν άνευ μαλακίας. (Ζούμε εμφορούμενοι από τον έρωτα του κάλλους και της σοφίας). Συμπληρώνεται δε με τον έρωτα της

ελευθερίας και του κοινού αγαθού, του δημοσίου συμφέροντος. Το περιεχόμενο αυτό, καθορίζει και οριοθετεί επίσης το αντικείμενο της πολιτικής θέσμισης στη δημοκρατική πολιτεία.[10] Περιεχόμενο της άμεσης δημοκρατίας είναι επίσης η ισότητα, η δικαιοσύνη, τα δικαιώματα, οι ατομικές ελευθερίες, η εξατομίκευση, η αυτοδιαχείριση, η αλληλεγγύη. Επίσης, ο ενδελεχής και ουσιαστικός έλεγχος κάθε εξουσίας από τον δήμο, ο απολογισμός των αξιωματούχων και η ανά πάσα στιγμή ανακλητότητά τους, είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την πάταξη της διαφθοράς, άρα για την συνύπαρξη πολιτικής και ηθικής που τόσο διατυμπανίζεται από τους σύγχρονους ηθικολόγους και ηθικούς φιλοσόφους. Ιδού λοιπόν τα ηθικά, πολιτικά και ανθρωπιστικά περιεχόμενα της άμεσης δημοκρατίας – το αξιακό περιεχόμενό της, το οποίο δύναται να εξασφαλισθεί μόνο από τη μεγάλη κοινωνική πλειοψηφία.

Πηγή: https://oikonomouyorgos.blogspot.gr

Σημειώσεις:

[1] Αναλυτικά για τις αρχές, τους θεσμούς και τα επιχειρήματα της άμεσης δημοκρατίας βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, Η άμεση δημοκρατία και η κριτική του Αριστοτέλη, Παπαζήσης, Αθήνα, 2007.

[2] Βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, Από την κρίση του κοινοβουλευτισμού στη δημοκρατία, Παπαζήσης, Αθήνα, 2009, σ. 77-78. Κάποιες γενικές θεωρητικές σκέψεις εκφράζει ο Μαρξ μόνο στην Κριτική της εγελιανής φιλοσοφίας του κράτους και του δικαίου (1843-44), ελλ. μτφ. στις εκδόσεις Παπαζήση.

[3] Ο Α. Γκράμσι, αν και υποστήριξε τα εργοστασιακά συμβούλια στη διαμάχη τους με τα Συνδικάτα στην Ιταλία τη διετία 1919-20, παρέμεινε λενινιστής και τελικώς συντάχθηκε, όχι χωρίς επιφυλάξεις, με τη σταλινική πλειοψηφία, τόσο ως προς τα οργανωτικά προβλήματα (μπολσεβικοποίηση και πόλεμος εναντίον των τάσεων) όσο και ως προς τα στρατηγικά (δικτατορία του προλεταριάτου, οικοδόμηση του σοσιαλισμού σε μία χώρα).

[4] Βλ. Κ. Καβουλάκος, «Κράτος δικαίου και δημοκρατία στον J. Habermas», Αξιολογικά, αρ. 13, Απρίλιος 2000.

[5] Περισσότερα για τα κινήματα αυτά βλ. Κ. Λάμπος, Άμεση δημοκρατία και αταξική κοινωνία, Νησίδες, Θεσσαλονίκη, 2012.

[6] Βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, «Πολυτεχνείο: Αυτοοργάνωση και αυτονομία» (1993), στο Παπαχρήστος Δ. (επιμ.), Το Πολυτεχνείο ζει; Όνειρα – Μύθοι – Αλήθειες, Λιβάνης, Αθήνα, 2004. Επίσης Γ. Ν. Οικονόμου, «Αυτοσυγκρότηση και

αυτονομία του αντιδικτατορικού φοιτητικού κινήματος», Η Αυγή, 16. 11. 2003.

[7] Βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, «Ο δρόμος προς την άμεση δημοκρατία», Η Εποχή, 31. 7. 2011. Και Γ. Ν. Οικονόμου, «Άμεση δημοκρατία στο Σύνταγμα», Ελευθεροτυπία, 19. 8. 2011. Διαθέσιμα, όπως και τα προηγούμενα, στο: oikonomouyorgos.blogspot.com.

[8] Βλ. Α. Στίνας, Αναμνήσεις, Ύψιλον, Αθήνα, 1985. Και Α. Στίνας, ΕΑΜ ΕΛΑΣ ΟΠΛΑ, Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984. Επίσης Κ. Καστοριάδης, Ακυβέρνητη κοινωνία, Ευρασία, Αθήνα, 2010, σ. 39-40. Και Κ. Καστοριάδης, Η άνοδος της ασημαντότητας, Ύψιλον, Αθήνα, 2000, σ. 112.

[9] Ένα από αυτά τα παραδείγματα (Ρωσία 1917) εξετάζω πιο κάτω στο δεύτερο μέρος.

[10] Καστοριάδης, Η ελληνική ιδιαιτερότητα, τόμ. Β΄ (Κριτική, Αθήνα 2008), σ. 248-249 και τόμ. Γ΄ (Κριτική, Αθήνα 2011), σ. 209.

[11] Τα περιορισμένα όρια του παρόντος κειμένου δεν επιτρέπουν μία εκτενέστερη επιχειρηματολογία, η οποία θα οδηγούσε άλλωστε σε άλλα πλαίσια.

[12] Βλ. Ida Mett, Κομμούνα της Κροστάνδης, Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1972, σ. 61-62.

[13] Ο Α. Πάνεκουκ (Τα εργατικά συμβούλια, Αθήνα, 1996, σ. 104-105) γράφει: «Όταν το κόμμα σχημάτισε κυβέρνηση τα σοβιέτ εξαλείφθηκαν βαθμιαίως και από όργανα αυτοδιεύθυνσης περιορίσθηκαν σε ρόλο βοηθητικών οργάνων του κυβερνητικού μηχανισμού […] Οι εργάτες δεν είναι περισσότερο κύριοι των μέσων παραγωγής από όσο στον δυτικό καπιταλισμό. Εκείνος που τους δίνει μισθό και τους εκμεταλλεύεται είναι το κράτος, ο μοναδικός καπιταλιστής, ένας καπιταλιστής μαμούθ». Ο Πάνεκουκ είχε δηλώσει (Proletarier, 7-8, 1927) πως «από το 1918 μέχρι σήμερα κάθε κεφάλαιο της ευρωπαϊκής ιστορίας μπορεί να τιτλοφορείται: Η ήττα της επανάστασης».

[14] Ρ. Λούξεμπουργκ, «Οργανωτικά ζητήματα της ρωσικής σοσιαλδημοκρατίας» (1904) και «Κριτική της ρωσικής επανάστασης» (1918). Επίσης ο Καρλ Κάουτσκι, θεωρητικός της Β’ Διεθνούς, εξέφρασε τις επιφυλάξεις και την κριτική του σε τρία κείμενά του: «Η δικτατορία του προλεταριάτου» (1918), «Τρομοκρατία και κομμουνισμός» (1919), «Από τη δημοκρατία στη σκλαβιά του κράτους» (1921). Ήδη από το 1918 έγραφε πως ο βολονταρισμός των Ρώσων μπολσεβίκων, που πίστευαν πως η θέληση και η αποφασιστικότητα του κόμματος αρκούσαν για όλα, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει στην καταστροφή. Ο Λεόν Μπλουμ το 1920 είχε προειδοποιήσει για τον δεσποτικό μηχανισμό που τέθηκε σε εφαρμογή από τον Λένιν. Η αναρχική Έμμα Γκόλντμαν (Η απογοήτευσή μου στη Ρωσία, μτφ., Αθήνα, 2009) ζώντας τα γεγονότα από κοντά στη Ρωσία επί δύο έτη (1920-21) κατήγγειλε τα εγκλήματα του καθεστώτος, γράφοντας πως «οι Μπολσεβίκοι είναι οι ιησουίτες της σοσιαλιστικής επανάστασης: πιστεύουν στο απόφθεγμα ότι ο σκοπός δικαιώνει τα μέσα».

[15] Κ. Καστοριάδης, «Μαρξισμός – Λενινισμός: Η κονιορτοποίηση» (1990), Η άνοδος της ασημαντότητας, Ύψιλον, Αθήνα, 2000, σ. 58. Βλ. επίσης Η. Arendt, Το ολοκληρωτικό σύστημα (1951), Ευρύαλος, Αθήνα, 1988. Κ. Παπαϊωάννου, Η γένεση

του ολοκληρωτισμού (1959), Εναλλακτικές εκδόσεις, Αθήνα, 1991.

[16] Για κριτική του μαρξισμού βλ. τα σχετικά κείμενα του Κ. Παπαϊωάννου και του Κ. Καστοριάδη. Του τελευταίου βλ. «Μαρξισμός και επαναστατική θεωρία» (1965), στο Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας, Ράππας, Αθήνα, 1981.

Η Αριστερά Μπροστά στην Εξουσία

Νώντας Σκυφτούλης

Υπερβολή υποδηλώνει ο τίτλος αλλά συνηθίζεται για γεγονότα, που συμβαίνουν σπανίως η δεν πρόκειται να συμβούν. Η υπερβολή είναι στον όρο εξουσία. Η Αριστερά βρίσκεται με βάσιμες ελπίδες στα πρόθυρα να κερδίσει την πλειοψηφία στις εκλογές και να σχηματίσει κυβέρνηση και όχι να πάρει η να κατακτήσει την εξουσία. Κυβέρνηση και εξουσία είναι διαφορετικά πράγματα. Η κυβέρνηση είναι μια στιγμή της εξουσίας και η απόσταση μεταξύ των δύο δομών (κυβέρνησης, εξουσίας) από άποψη ισχύος πολιτικής, πολιτισμικής και κοινωνικής, είναι τεράστια. Αλλά και από άποψη «νομιμότητας» διαφοροποιούνται οι νομιμοποιητικοί παράγοντες. Άλλες κοινωνικές δυνάμεις, άλλα υποκείμενα και άλλα φαντασιακά νοήματα νομιμοποιούν μια εξουσία και άλλα την κυβέρνηση, η οποία πληρούται «νομικά» στον κοινοβουλευτισμό με έναν «λαό», ο οποίος είναι ήδη μια θεσμισμένη κατηγορία στα πλαίσια της υπάρχουσας εγκαθίδρυσης. Φυσικά, η κυβέρνηση διαχειρίζεται την εξουσία αλλά η εξουσία έχει ήδη εγκαθιδρυθεί και η διαχείρισή της απαιτεί αντίστοιχους πολιτικούς τρόπους, ρόλους, κανόνες. Η ίδια σχέση μεταξύ κυβέρνησης και εξουσίας ισχύει και στην περίπτωση που η κυβέρνηση ακολουθεί μια εξουσία, η οποία έχει κατακτηθεί, και λειτουργεί είτε σαν «κερασάκι στην τούρτα» είτε σαν πραγματική διαχειριστική δομή, σε πλήρη αντιστοιχία με την εξουσία.

θα διερωτηθεί κανείς, και δικαίως, η περίπτωση της αριστεράς δεν έχει έναν αριθμό αφαιρέσεων να ενσταλάξει σε μια κυβερνητική προσπάθεια, έτσι ώστε να δοθεί ένας αριστερός τόνος και στην εξουσία; Αν δεν διαθέτει και η αριστερά καμιά αφαίρεση, τότε τι Αριστερά είναι; Μήπως επειδή έχουν αφυδατωθεί οι αφαιρέσεις λόγω των διαψεύσεων που υπέστησαν ή μήπως επειδή δεν υπάρχουν αφαιρέσεις στην αγορά; Λοιπόν και τα δύο συμβαίνουν. Και η αφυδάτωση ισχύει και στην μετανεωτερική εποχή έχουμε εισέλθει, όπου η ιδεολογική πολιτική δεν θα μπορεί να καλύπτει τα πολιτικά ελλείμματα της εμπειρίας. Αυτό σημαίνει ότι οι αφαιρέσεις έχουν αντικατασταθεί από τα αισθητά σχέδια, τα οποία έχουν αναχθεί σε σημαντικά πολιτικά εργαλεία και ίσως μοναδικά. Όπως ακριβώς συνέβη, ας πούμε, μετά τον μεσαίωνα, όπου, αντιστοίχως, το θεοκρατικό φαντασιακό αντικατέστησαν οι μοντέρνες αφαιρέσεις.

Η αριστερά λοιπόν ή θα έχει σχέδιο ή θα προσφεύγει στις ανέξοδες αφαιρέσεις του παρελθόντος, είτε για να καλύψει τρέχοντα πολιτικά ελλείμματα είτε προς τέρψη του μικρού αριστερού ακροατηρίου. Υπάρχει όμως και μια μικρή περίπτωση όπου η αριστερά δεν χρειάζεται να κάνει τίποτα, προκειμένου να δικαιωθεί. Στην περίπτωση μιας άγαρμπης και «αδέξιας» αντίδρασης της δεξιάς, που στην Ελληνική της εκδοχή συνηθίζονται οι πανικόβλητες πολιτικές ανωμαλίες. Αυτό θα το ευχόμασταν και εμείς για άλλους λόγους. Δεν μιλάμε για αντιδράσεις τύπου Χιλή 1973, που θα επανανομιμοποιούσε ακόμα και ένα καλό αντάρτικο, αλλά για ελαφρότερες καταστάσεις, που θα νομιμοποιούσαν τον Σύριζα ως ηγεμονικό κοινοβουλευτικό δημοκρατικό κόμμα.

Η Αριστερά στην κυβέρνηση η στην εξουσία δεν είναι ούτε πρωτάρα ούτε αθώα. Η ιστορία φέρθηκε στην Αριστερά με γαλαντομία, επιτρέποντας της να εφαρμόσει το σύνολο των αφαιρέσεων όλων των τάσεων – και όταν λέμε όλων εννοούμε όλων. Εδάφη σε όλες τις ηπείρους, εξουσία με όλους τους τρόπους, με αποτέλεσμα ο κάθε άνθρωπος στον συγκεκριμένο πλανήτη μπορεί να έχει άποψη και μάλιστα εμπειρική για την αριστερά. Άρα η

αριστερά στην εξουσία ή στην κυβέρνηση ή στην αντιπολίτευση υπήρξε και μάλιστα για πολλά χρόνια. Σκοπός μας δεν είναι να μιλήσουμε για την ιδεολογική αριστερά. Αλλά για την σημερινή αριστερά, όπου το σύνολο των ιδεολογικών της αφαιρέσεων δεν είναι ικανές να την βοηθήσουν στην εξασφάλιση γοήτρου ή πολιτικής ισχύος.

Όπως και να έχουν τα πράγματα, στην Αριστερά «έμειναν» κάποιες αφαιρέσεις του παρελθόντος και ενσωματώθηκαν στην εμπειρία της και αποτελούν έκτοτε πολιτικές επιλογές και θέσεις της Αριστεράς, την οποία και προσδιορίζουν. Είναι με άλλα λόγια κάποιοι βασικοί άξονες που χαρακτηρίζονται ως αριστεροί και με αυτούς πορεύεται η Αριστερά σε όλο το έδαφος του πλανήτη, βεβαίως και στην Ελλάδα. Η γνώμη μας εδώ είναι ότι αυτοί οι άξονες δεν είναι αριστεροί από μόνοι τους αλλά, αφού η Αριστερά τους θεωρεί ως τέτοιους, ας περισσέψει η γνώμη μας. Αναφέρουμε λοιπόν μερικούς πυρηνικούς άξονες που βρίσκονται στο DNA της Αριστεράς είτε είναι στην Εξουσία είτε είναι στην Κυβέρνηση είτε είναι ιδεολογική είτε είναι υλιστική.

Πρώτον: Ο Κρατισμός. Απέναντι στην Ιδιωτικοποίηση, που είναι βασικό πρόταγμα του οικονομικού φιλελευθερισμού, η απάντηση της Αριστεράς είναι η Κρατικοποίηση. Το γιατί η Κρατικοποίηση είναι Αριστερό πρόταγμα έχει να κάνει με ιστορικούς λόγους, που ανάγονται στην προσπάθεια εφαρμογής του ΥΠΑΡΚΤΟΥ περισσότερο και λιγότερο στις θεωρήσεις του μακρινού συγγενή Κάρλ Μαρξ. Στην περίπτωση της Ελλάδας θα κινδύνευε σοβαρά ο παλιός Κ Καραμανλής και φυσικά ο Α Παπανδρέου να χαρακτηριστούν ακροαριστεροί με βάση το κριτήριο της Κρατικοποίησης. Το ΝΕΡΟ, η ΕΝΕΡΓΕΙΑ, οι «επενδύσεις», το ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, στο Κράτος. Αυτή είναι τελικά η Αριστερή θέση παρά το γεγονός ότι έχει ήδη αναδυθεί ο διαφωτισμός του ΔΗΜΟΣΙΟΥ, του ΚΟΙΝΟΥ ΑΓΑΘΟΥ, που σκόπιμα συγχέεται με το ΚΡΑΤΙΚΟ.

Δεύτερον: Η Ανάπτυξη. Ε, αυτό για την Αριστερά είναι βασικός άξονας πάνω στην κίνηση των ιστορικών νόμων, όπου οι παραγωγικές δυνάμεις θα ανατρέψουν τις υπάρχουσες παραγωγικές

σχέσεις. Ένα φαντασιακό κατευθείαν από τον Μαρξ. Και η Ελληνική Αριστερά έχει ταλανιστεί γύρω από το διερώτημα της ανάπτυξης ανά καιρούς, αφού αποτελεί και για τη Δεξιά κυρίαρχο πρόταγμα. Αριστερός η Δεξιός εκσυγχρονισμός, Αριστερά η Δεξιά ανάπτυξη, Ανάπτυξη για ποιόν; Αυτά και άλλα παρεμφερή διλλήματα – ερωτήματα κοσμούσαν για χρόνια τον αριστερό λόγο. Ο καπιταλισμός, παρά τα ερωτήματα της Αριστεράς, έφτασε σε ένα σημείο την ανάπτυξη, όπου ο πλανήτης φάνηκε πεπερασμένος, για να συνεχίσει με τους ίδιους ρυθμούς η ανάπτυξη και τέθηκε το ζήτημα της αποανάπτυξης, της απομεγέθυνσης. Και τίθεται το ερώτημα. Η ανάπτυξη ή η αποανάπτυξη είναι αριστερό πρόταγμα; Η κάτι πιο γενικό για να επιφέρουμε μεγαλύτερη σύγχυση. Τι είναι Αριστερό και τι Δεξιό στην προκειμένη περίπτωση;

Τρίτον: Η Ευρώπη. Η Αριστερά στην Ελλάδα και κυρίως η τάση που εκπροσωπεί ο Σύριζα πρόβαλλε μόνιμα και σταθερά τον Ευρωπαϊκό προσανατολισμό από τον ευρωκομουνισμό μέχρι σήμερα. Και πράγματι όλες οι ιδέες και οι αφηγήσεις της Αριστεράς, συμπεριλαμβανομένων και των κομμουνιστικών, είναι παραγωγή του Ευρωπαϊκού πνεύματος στην προσπάθεια αποκατάστασης του αισθητού κόσμου. Μπορεί όμως για πολιτικούς λόγους ετεροκαθορισμού σήμερα να φαίνεται αντιευρωπαικού προσανατολισμού κάτι το οποίο έκανε και ο Α Παπανδρέου, χωρίς να είναι αριστερός. Σήμερα υπάρχει και ο ευρωσκεπτικισμός, ο εθνοκεντρισμός και άλλα παράγωγα της εμπειρίας του κλειστού, τα οποία είναι Δεξιού προσήματος. Η Αριστερά πως θα διακριθεί σε αυτό το περιβάλλον; Να διαπιστώσουμε όμως ότι υπάρχει και κάτι πέρα από την Ευρώπη, ένας σύγχρονος αντικαπιταλιστικός διαφωτισμός που μας απαλλάσσει από λαϊκίστικα διλλήματα.

Τέταρτον: Ο περίφημος **ιστορικός συμβιβασμός** έχει επιβληθεί ή μάλλον έχει γίνει αποδεχτός ντε φάκτο. Αυτό σημαίνει ρητά και κατηγορηματικά ότι από την Αριστερά δεν τίθεται θέμα ανατροπής του καπιταλισμού αλλά διαχείρισής του. Ο καπιταλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο αντικατέστησε τον σοσιαλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο. Και η όποια αγανακτισμένη αντιπολίτευση σε αυτό το πλαίσιο διεξάγεται. Αυτή η διαπίστωση γίνεται για το

συμπέρασμα που ακολουθεί. Δεν χρειάζεται να συγκυβερνήσει με τη Δεξιά, προκειμένου να συμβιβαστεί ιστορικά. Αλλά είναι Αριστερό το αίτημα για ανθρώπινο καπιταλισμό με κευνσιανή οικονομική πολιτική;

Μακριά από κάθε παρελθοντολογία μπροστά μας έχουμε μια νέα αριστερά που αναδύθηκε με συγκεκριμένους όρους. Ο Σύριζα είναι αυτός που κατόρθωσε να εκφράσει εκλογικά το σύνολο της «κοινωνικής αριστεράς» και να αποκαταστήσει μια ιστορική «αδικία» Ελληνικής ιδιαιτερότητας. Δηλαδή να επανακτήσει τους ψηφοφόρους του ρεύματος της ΕΔΑ και να συνδεθεί με αυτό το ρεύμα, ενσωματώνοντας φυσικά τον ιστορικό συμβιβασμό. Με λίγα λόγια η Λαϊκή Αριστερά είναι μια επίκληση πολιτικού νοήματος, που ο Σύριζα το χρειάζεται και προς τα εκεί προσανατολίζεται. Τώρα στο ερώτημα αν η Λαϊκή Αριστερά θα «τραβήξει» τον Σύριζα ή ο Σύριζα την Λαϊκή Αριστερά η απάντηση είναι στο δεύτερο σκέλος στο βαθμό που θέλει ο Σύριζα να επιβιώσει.

Επίσης θα καλεστεί άμεσα να απαντήσει σε συγκεκριμένα ζητήματα και κυρίως να πάρει θέση ενάντια στις προηγούμενες αφαιρέσεις του, ακόμα να πείσει γιατί η «αναγκαστική» θέση της κρατικοποίησης είναι αριστερή και ακόμη για τις θέσεις της απέναντι στην ανάπτυξη, στην οικολογία, στα κινήματα, στο μεταναστευτικό, στην αναδιανομή, στην ΕΕ. Αυτό λοιπόν το σύνολο των σχεδίων που απαιτεί η λαϊκή αριστερά ο Σύριζα θα πρέπει να αποδείξει ότι τα σχέδιά του είναι αριστερά αλλά θα βολευόμασταν να αποδείξει, αν είναι σχέδια. Γιατί εδώ στην προκειμένη περίπτωση του Σύριζα ο Κομμουνισμός ως καθολική αφαίρεση δεν υπάρχει παρά μόνο για πολύ εσωτερικούς καταναλωτισμούς και η έλλειψη της επίκλησής του θα τον δυσκολεύει στα ελλείμματα της εμπειρίας του. Ας «πετάει» και κανένα κομμουνιστικό, καλύπτοντας ένα μικρό έλλειμμα, δεν θα το παρεξηγήσει κανένας, αλλά αυτό δεν θα είναι σωτήριο. Η συγκεκριμένη θέση της Αριστεράς στη σύγχρονη μετανεωτερική κοινωνία αλλά και το πολιτικό και νοηματικό σχέδιο δεν καλύπτονται με τις ασπιρινούλες της κορυφαίας αφαίρεσης του μαρξισμού – λενινισμού ή με τις όποιες αναπαυτικές αφηγήσεις

του παρελθόντος.

Το κείμενο δημοσιεύτηκε στο **Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 15**.

Πέρα από το δίπολο αριστερά/δεξιά – Η βαθειά συγγένεια αναρχίας και φιλελευθερισμού

Γιώργος Ν. Πολίτης*

“Αυτό που λέτε, είναι αριστερό ή δεξιό;” πρόκειται για μια ερώτηση που μου απευθύνεται συχνά στις πολιτικές συζητήσεις. Αντίθετα με ό,τι θα νόμιζε κανείς, δεν προκύπτει από ενδιαφέρον, αλλά μάλλον από αδιαφορία. Αυτός που ρωτά δεν δίνει σημασία στο επιχείρημα που εκθέτει ο άλλος, παρά θέλει μια γρήγορη απάντηση στο ερώτημα *αριστερά* ή *δεξιά*, ώστε να κατατάξει άκοπα και απροβλημάτιστα τον ομιλητή στο “σωστό” στρατόπεδο. Με άλλα λόγια, ο ακροατής δεν ενδιαφέρεται εάν το επιχείρημα που αναπτύσσεται είναι λογικό, αλλά μόνο εάν εξυπηρετεί την προτιμώμενη πλευρά. Είναι, λοιπόν, τόσο αντικειμενικά καλό, να είσαι αριστερός ή δεξιός; Υπάρχει ηθικό πρόσημο στους όρους αριστερά ή δεξιά; Πόσο καθοριστική είναι η διάκριση μεταξύ αριστεράς και δεξιάς;

Αριστερά και Δεξιά

Οι όροι “αριστερά” και “δεξιά” εγκαινιάζονται με τη γαλλική Επανάσταση και τις θέσεις τις οποίες κατελάμβαναν οι εκπρόσωποι στα έδρανα της εθνοσυνέλευσης. Κατά τον 19ο αιώνα αριστερός θεωρείται αυτός που αποδέχεται ως θετικό γεγονός τη γαλλική επανάσταση και δεξιός όποιος την αποτιμά αρνητικά[i]. Μετά τον Μαρξ, η διάκριση αριστεράς/δεξιάς απηχεί τη

διαφοροποίηση μεταξύ της κοινωνικής και της ιδιωτικής κατοχής των μέσων παραγωγής. Βάσει αυτής της διάκρισης, ο *καπιταλισμός* είναι το σύστημα κοινωνικής οργάνωσης, στο οποίο τα μέσα παραγωγής ανήκουν σε ιδιώτες. Η θεωρία πίσω από αυτό το σύστημα είναι ο *φιλελευθερισμός*. Το σύστημα κοινωνικής οργάνωσης, στο οποίο τα μέσα παραγωγής ανήκουν στην κοινωνία, είναι ο *σοσιαλισμός*. Στην περίπτωση του σοσιαλισμού, το όνομα του συστήματος και της θεωρίας ταυτίζονται. Η διάκριση του Μαρξ εντοπίζει ως καθοριστικό, διακριτικό στοιχείο των συστημάτων κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης την κατοχή των μέσων παραγωγής, δηλαδή τον οικονομικό παράγοντα. Έτσι ο φιλελευθερισμός, ως "δεξιά" θεωρία θα είναι μετωπικά αντίπαλη τόσο της μαρξιστικής όσο και της αναρχικής θεωρίας, αφού αυτές είναι και οι δύο "αριστερές". Ωστόσο, όπως θα δειχθεί στη συνέχεια, μία νεώτερη ανάγνωση αναδεικνύει μία φιλοσοφική, άρα και πιο ουσιαστική διάκριση.

Σύμφωνα με την ιστορική θεώρηση του Μαρξ η ανθρώπινη πορεία μέσα στο χρόνο είναι προδιαγεγεγραμμένη: πηγαίνει από τα δεξιά προς τα αριστερά. Άρα, λοιπόν, το αριστερό είναι εξ ορισμού προοδευτικό και καλό, ενώ το δεξιό είναι εξ ορισμού συντηρητικό και κακό. Επομένως, το μέτρο, βάσει του οποίου κρίνονται τα κοινωνικά γεγονότα, είναι αν και κατά πόσο αυτά βρίσκονται σε συνάφεια με μία προδιαγεγραμμένη αντίληψη της ανθρώπινης πορείας, το περίφημο "σχέδιο του Διαφωτισμού", η οποία συνδέεται αρχικά με τον Χέγκελ και αποκτά σαφέστερο περιεχόμενο με τον Μαρξ. Η *Πτώση της Βαστίλλης*, που μετατρέπει τον υπήκοο σε πολίτη, και η κατάληψη των *Χειμερινών Ανακτόρων*, που φέρνει την εξουσία στα χέρια της κατώτερης τάξης, σηματοδοτούν αυτήν την πορεία. Οτιδήποτε επιταχύνει την ανθρώπινη προέλαση σε αυτήν την κατεύθυνση, εκλαμβάνεται ως επαναστατικό και αποκτά θετικό πρόσημο. Αντιθέτως, κάθε τι, που αντιτίθεται στις επιταγές αυτής της συγκεκριμένης ιστορικής προόδου, θεωρείται ότι πασχίζει να δεσμεύσει την κοινωνία σε αναχρονιστικές μορφές οργάνωσης. Γίνεται, επομένως, αντιληπτό ως συντηρητικό ή αντιδραστικό μέσο και λαμβάνει υποχρεωτικά αρνητικό πρόσημο, αφού επιδιώκει ν'

αντιστρέψει τη φορά του τροχού της ιστορίας. Αυτή η προσέγγιση επέτρεψε την ανέξοδη κατηγοριοποίηση των εννοιών προόδου και συντήρησης· αποτέλεσε δε το κυρίαρχο μεθοδολογικό εργαλείο των κοινωνικών επιστημών τον αιώνα που πέρασε.

Η θετικιστική ανάγνωση των κοινωνικών φαινομένων και η διατύπωση ιστορικών νόμων ανέδειξε την υπεροχή των οικονομικών και κοινωνικών επιστημών και υποβίβασε τη φιλοσοφική προσέγγιση σε δεύτερη μοίρα. Οι αφηρημένες υπερβατικές έννοιες της φιλοσοφίας κρίθηκαν ανεπαρκείς για την κατανόηση και ερμηνεία των φαινομένων της σύγχρονης κοινωνίας. Αυτό, που φαινόταν επαρκές, ήταν η μελέτη της οικονομίας. Αυτή η –κάποτε προωθημένη αντίληψη– καταρρίφθηκε πριν από 70 χρόνια, όταν ο Πόππερ εξαπέλυσε την αναντίρρητη επιστημολογική κριτική του. Σήμερα, είναι ξεκάθαρο, ότι το "να πάει η κοινωνία αριστερά", δεν το επιβάλλουν οι ιστορικοί νόμοι, άρα όποιος συντάσσεται μαζί τους είναι λογικός και καλός και όποιος τους εναντιώνεται είναι παράλογος και ανήθικος. Είναι, βεβαίως, θεμιτό να θέλεις να πάει η κοινωνία αριστερά, αλλά δεν είναι πουθενά γραμμένο, ούτε αποδεικνύεται επιστημονικά ότι αυτός είναι ένας αδιάψευστος ιστορικός νόμος και ότι έτσι πρέπει να γίνει και θα γίνει. Δεν υπάρχουν ιστορικοί νόμοι, παρά μόνο η σύνθετη και μοναδική ανθρώπινη φύση που διαψεύδει κάθε απόπειρα θεμελίωσής τους. Κι αν αυτό το λέει ο Πόππερ, που είναι "δεξιός", άρα απορριπτέος από όσους εξακολουθούν να βλέπουν τον κόσμο μέσα από παρωπίδες, το ίδιο ακριβώς λέει και ο "αριστερός" Καστοριάδης: υποστηρίζει μία αταξική σοσιαλιστική κοινωνία, αλλά αντιλαμβάνεται ότι η επιδίωξη του, αποτελεί πολιτική επιλογή και όχι μία επιστημονικά καθορισμένη αντικειμενική πραγματικότητα που πρέπει όλοι να αποδεχθούν. Κατηγορεί, λοιπόν, τον Μαρξ ακριβώς επειδή εκείνος διατείνεται ότι η κομμουνιστική κοινωνία θα πραγματοποιηθεί αναπότρεπτα, επειδή αυτό επιβάλλουν οι ιστορικοί νόμοι, δηλαδή η ίδια η φύση της ιστορίας. Κι αυτό, συνεχίζει ο Καστοριάδης, "νομίζει πως το ξέρει, γιατί νομίζει πως η σκέψη του είναι μια πιστή αντανάκλαση του όντος της ιστορίας. Δεν λέει ο Μαρξ ότι, όποιοι κι αν ήταν οι "ιστορικοί νόμοι", εγώ είμαι εναντίον του

καπιταλισμού, κι ας ήξερα ότι θα υπάρχει πάντα· κι ότι ακόμα και σε τέτοια περίπτωση, θα ήμουν υπέρ του κομμουνισμού"[ii].

Επομένως η διάκριση αριστεράς/δεξιάς, πρόοδου/συντήρησης δεν είναι μια αντικειμενική διάκριση καλού και κακού, στην οποία μπορούμε όλοι να οδηγηθούμε με τη λογική και να κατηγοριοποιήσουμε και ταξινομήσουμε στη συνέχεια τα πάντα βάση αυτής. Είναι, λοιπόν, παντελώς επιπόλαιο η άποψη ενός ανθρώπου για την κατοχή των μέσων παραγωγής να καθορίζει εάν αυτός είναι καλός ή κακός. Είναι παντελώς αυταρχικό, άρα μη-αναρχικό να δέχεται κάποιος κάτι έως καλό ή κακό, μόνο και μόνο επειδή είναι αριστερό.

Όταν ένας αριστερός ακούει τη λέξη "νεοφιλελευθερισμός", (που, ειρήσθω εν παρόδω *δεν ταυτίζεται* με τον φιλελευθερισμό, αλλά αποτελεί μία από τις πολλές οικονομικές εκδοχές του φιλελευθερισμού) ας μη φαντάζεται ως εμπνευστή του, έναν παχύσαρκο πλουτοκράτη, που καπνίζει πούρο και κυκλοφορεί με Ρωλς-Ρόυς. Πλάθοντας αυτή την εικόνα, πέφτει στην ίδια πλάνη στην οποία πέφτει ένας δεξιός, όταν ακούει τον όρο "αναρχία", και φαντάζεται κουκουλοφόρους με μολότωφ. Το ότι ο νεοφιλελευθερισμός εξυπηρετεί τον χοντρό με το πούρο ή η αναρχία την κουκούλα και το στουπί, δεν σημαίνει ότι αυτός που εισηγήθηκε ή που υποστηρίζει τη μία ή την άλλη θεωρία, το έκανε για να εξυπηρετήσει τον χοντρό ή την κουκούλα αντίστοιχα.

Από την εποχή του Πλάτωνα έως σήμερα, οι μεγάλοι πολιτικοί φιλόσοφοι ανεξάρτητα από το ποια ήταν η τελική τους πρόταση, η αρχική ερώτηση στην οποία θέλησαν να απαντήσουν ήταν η ίδια. Δηλαδή, πως είναι καλύτερο να οργανωθεί η κοινωνία και η πολιτεία ώστε να οδηγηθουμε σε ευδαιμονία των ανθρώπων. Το εάν από οικονομικής πλευράς πήγαν «αριστερά» ή «δεξιά» ή εάν, για παράδειγμα, έβαλαν την ελευθερία μπροστά από την ασφάλεια ή το αντίθετο, δεν το έκαναν για λόγους συμφέροντος, ιδιοτροπίας, κακότητας ή καλοσύνης, αλλά επειδή έτσι θεωρούσαν ότι θα πετύχουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Αυτός που δέχεται την ταξική κοινωνία, το κάνει επειδή πιστεύει ότι το καπιταλιστικό

σύστημα έχει καλύτερα αποτελέσματα για τους περισσότερους, όχι γιατί ηδονίζεται από την ύπαρξη οικονομικής ανισότητας ή γιατί εξυπηρετείται από αυτήν. Κι όταν ο Μπακούνιν ζητάει από την εργατική τάξη να ανατρέψει το αστικό καθεστώς, δεν το κάνει επειδή θεωρεί τους αστούς παλιάνθρωπους, αλλά επειδή θεωρεί ότι αν ανατρέψει το σύστημα τους, αυτό που θα γεννηθεί, θα είναι καλύτερο για όλους.

Ελευθερία και Εξουσία

Αντίθετη από την κυρίαρχη οικονομοκεντρική τάση, ήταν η προσέγγιση του Όργουελ. Ο ίδιος, πολεμώντας ως εθελοντής στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, έζησε τη διάσπαση του αντιφασιστικού μετώπου, όταν, το Μάιο του 1937, βρέθηκε αντιμέτωπος με την επίθεση που εξαπέλυσε το κομμουνιστικό κόμμα σε αναρχικούς και τροτσκιστές. Η εμπειρία του, τον βοήθησε να αντιληφθεί ότι το καθοριστικό στοιχείο, αυτό που πραγματικά διαχωρίζει τις κοινωνικές πλευρές, δεν αφορά σε απλές διχογνωμίες ως προς τη διαχείριση της οικονομίας. Το συμπέρασμά του σχηματοποιείται στην πρόταση, "η αληθινή διάκριση δεν είναι μεταξύ συντηρητικών και επαναστατών, αλλά μεταξύ εξουσιαστικών και ελευθεριακών"[iii].

Πάνω, λοιπόν, από τη διάκριση σε κατέχοντες και μη-κατέχοντες, υψώνεται το τείχος που χωρίζει τους υπερασπιστές της ελευθερίας από εκείνους, που αντιτάσσουν την ανάγκη σιδηράς εξουσίας. Πέρα, από την κάθετη διάκριση αριστερά/δεξιά, επανάσταση/συντήρηση, υπάρχει μία πιο ουσιαστική διάκριση, η οποία τέμνει οριζόντια το πολιτικό φάσμα: αυτή, που σχηματοποιείται από το φιλοσοφικό δίπολο ελευθερία/εξουσία. Ο προσανατολισμός προς την εξουσία δεν έχει συγκεκριμένο χρώμα. Όσο υπάρχει εξουσιαστική δεξιά, άλλο τόσο υπάρχει εξουσιαστική αριστερά. Γι' αυτό και η πικρή διαπίστωση ότι οι μαύρες και κόκκινες δικτατορίες μοιάζουν απελπιστικά μεταξύ τους. Απεναντίας, τα στοιχεία, που ενώνουν τους υπερασπιστές της ελευθερίας, ανεξάρτητα από τη συμβατική τους τοποθέτηση στο πολιτικό φάσμα, είναι πολύ περισσότερα από όσα τους χωρίζουν. Η αναρχική πολιτική φιλοσοφία έχει πολλά κοινά στοιχεία με το

μαρξισμό σε οικονομικό επίπεδο. Ωστόσο, σε ηθικό και πολιτικο επίπεδο, δηλαδή στο πιο υψηλό επίπεδο, έχει θεμελιώδεις διαφωνίες με το μαρξισμό, ενώ αντιθέτως έχει πολύ περισσότερα κοινά με τον ηθικό και πολιτικό φιλελευθερισμό[iv].

Δύο στοιχεία φωτίζουν την ανεπάρκεια της οικονομικής διάκρισης. Το πρώτο παρέχεται από την ισπανική Επανάσταση του 1936. Σε αυτήν, οι δύο αντιμαχόμενες παρατάξεις του δημοκρατικού στρατοπέδου, αναρχικοί και κομμουνιστές, είχαν πολύ κοντινές, σχεδόν ταυτόσημες αντίληψεις για την κατοχή των μέσων παραγωγής, δηλαδή, την οικονομία. Η μελέτη όμως της πορείας της ισπανικής Επανάστασης, αποδεικνύει ότι οι δύο αυτές παρατάξεις δεν συνιστούν, απλώς, διαφορετικές εκδοχές και αποχρώσεις της *ίδιας* επαναστατικής προσέγγισης, παρ' ότι έχουν κοινές αναφορές. Η βαθύτερη ανάλυσή τους δείχνει ότι τα δύο συστήματα χωρίζει φιλοσοφικό χάσμα: το ένα προσβλέπει σε μια κοινωνία απόλυτης ελευθερίας με την πίστη ότι αυτή θα έχει ως αποτέλεσμα την ισότητα· το άλλο προσβλέπει σε μια κοινωνία καταναγκαστικής ισότητας με την πίστη, ότι αυτή θα φέρει την ελευθερία.

Η διαφωνία είναι πολύ πιο καθοριστική από την επιφανειακή συμφωνία σε επί μέρους οικονομικά θέματα. Τις δύο παρατάξεις δεν τις ενώνει η μερική συμφωνία σε οικονομικό επίπεδο, αντίθετα τις χωρίζει η πλήρης αντίθεση στο ηθικό και πολιτικό επίπεδο. Γι' αυτό και η αιματηρή σύγκρουση στο ισπανικό έδαφος αποτελεί αντανάκλαση της σύγκρουσης της *Πρώτης Διεθνούς*, μεταξύ Μαρξ και Μπακούνιν, η οποία οδήγησε στη ρήξη το 1872***[v]***.

Ένα δεύτερο στοιχείο, που δείχνει γιατί η οικονομική ανάλυση δεν επαρκεί, αφορά στη σύγκριση μαρξισμού και νεοφιλελευθερισμού, δύο διαφορετικών, θεμελιωδώς αντιθετικών προσεγγίσεων που έχουν έναν κοινό παρονομαστή, είναι και οι δύο οικονομοκεντρικές.

Η κάθε μία υποστηρίζει ότι εάν ακολουθήσουμε τη δική της "σωστή" οικονομική προσέγγιση, όλα τα άλλα προβλήματα θα

λυθούν. Οι μαρξιστές οικονομολόγοι λένε ότι εάν σε μια κοινωνία αλλάξει η οικονομική βάση, δηλαδή τα μέσα παραγωγής δεν ανήκουν πια στους πλούσιους ιδιώτες, αλλά περάσουν στα χέρια της κοινωνίας κι έχουμε μια σχεδιασμένη κλειστή οικονομία, επειδή αυτή η αλλαγή θα γίνει στο οικονομικό επίπεδο, που είναι το πιο ουσιαστικό, τότε εξ ανάγκης θα αλλάξει και το πολιτικό και ηθικό εποικοδόμημα. Θα οδηγηθούμε, δηλαδή, σε μία ιδανική, ευτυχισμένη κοινωνία ισότητας. Στον υπαρκτό σοσιαλισμό τα μέσα παραγωγής έφυγαν από τα χέρια των ιδιωτών, αλλά αυτό δεν οδήγησε στην ευτυχισμένη κοινωνία. Αν η μαρξιστική προφητεία ευσταθούσε, τότε το Τείχος του Βερολίνου θα έπεφτε από την άλλη μεριά.

Όσο για το νεοφιλελευθερισμό, αυτός δεν είναι παρά ένας μαρξισμός γυρισμένος από την ανάποδη. Οι νεοφιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι εάν απελευθερωθεί τελείως η αγορά και η οικονομία, τότε θα οδηγηθούμε άμεσα σε μια κοινωνία ελευθερίας και σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων. Αυτό, λοιπόν, έκαναν και στη Χιλή του Πινοσέτ: ιδιωτικοποίησαν, δηλαδή απελευθέρωσαν τα πάντα -μέχρι και τις πηγές του νερού και τα ρυάκια, με αποτέλεσμα να πεθαίνουν οι φτωχοί χωρικοί από τη δείψα και την πείνα. Έφερε, η ιδιωτικοποίηση των μέσων παραγωγής ένα αποτέλεσμα που να προσεγγίζει, έστω, το ιδανικό της ελευθερίας και τον σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων; Κάθε άλλο. Επομένως, και αυτή η αντίληψη, η σαφέστατα οικονομοκεντρική, απέτυχε παταγωδώς όπως και η προηγούμενη. Γιατί απέτυχαν και οι δύο; απέτυχαν για τον ίδιο ακριβώς λόγο, διότι η οικονομική ανάλυση δεν επαρκεί, για να ερμηνεύσει ούτε την ανθρώπινη συμπεριφορά ούτε τα κοινωνικά γεγονότα.

Η αναρχία και ο φιλελευθερισμός είναι πρωτίστως ηθικές θεωρίες. Ηθική θεωρία είναι κάθε φιλοσοφική θεωρία που διερευνά την έννοια του καλού και του κακού και ιεραρχεί, αναλόγως, έννοιες όπως είναι η ελευθερία, η ισότητα, η δικαιοσύνη κ.τ.λ. Ως ηθικές θεωρίες, τόσο η αναρχία όσο και ο φιλελευθερισμός υποστηρίζουν ότι κάθε άνθρωπος μπορεί μόνος του, ελεύθερα, να κρίνει και να αποφασίζει για τις πράξεις

του. Εδώ ακριβώς εντοπίζεται η σύγκλιση των θέσεων του Προυντόν και του Μπακούνιν, εμβληματικών μορφών της αναρχικής πλευράς, με αυτές του Λοκ και του Μιλλ, κορυφαίων εκφραστών της φιλελεύθερης παράδοσης. Θα μπορούσε να αναρωτηθεί κάποιος, αν υπάρχουν και ηθικές θεωρίες, που πρεσβεύουν κάτι διαφορετικό. Η απάντηση είναι ότι βεβαίως υπάρχουν. Πρόκειται για τις θεωρίες εκείνες που δεν δέχονται, ότι ο άνθρωπος μπορεί να "γνωρίσει" μόνος του, αλλά ότι χρειάζεται τη συνδρομή ειδικών μεσαζόντων, όπως είναι ο μάγος της φυλής, ο Πάπας, η επαναστατική πρωτοπορία των Ιακωβίνων ή των Μπολσεβίκων. Αντιλήψεις που διατείνονται, ότι ο άνθρωπος είναι στρατιώτης της ιστορίας και σκοπός της ζωής του είναι η εκπλήρωση ενός προκαθορισμένου ιστορικού σχεδίου, όπως προέτρεπαν ο Χέγκελ ή ο Μαρξ. Αντιλαμβάνεται κανείς το χάσμα που χωρίζει αυτές τις προσεγγίσεις από τις αναρχικές και τις φιλελεύθερες. Αυτές, λοιπόν, οι διαφορετικές ηθικές αφετηρίες διαχωρίζουν καταστατικά την αναρχία από τον μαρξισμό και τη συνδέουν στενά με το φιλελελευθερισμό.

Από τις ηθικές θεωρήσεις αναρχίας και φιλελευθερισμού εκπηγάζουν αντίστοιχες πολιτικές θεωρήσεις. Αυτές διαφοροποιούνται σε πολλά, όπως είναι λόγου χάρη, ο ρόλος του ατόμου και της κοινωνίας, εν τούτοις, αυτές οι διαφορές μειονεκτούν σε σχέση με τη θεμελιώδη συμφωνία σε ηθικό επίπεδο. Στη συνέχεια από τις πολιτικές θεωρίες, που επιδιώκουν να εκφράσουν στο πολιτικό πεδίο τις ηθικές τους αφετηρίες, εκπηγάζουν με τη σειρά τους οι οικονομικές θεωρίες. Αυτές επιχειρούν τη διαχείριση της οικονομίας με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξυπηρετούνται οι πολιτικές και ηθικές τους αφετηρίες. Προφανώς, εδώ, αναρχία και μαρξισμός συμπορεύονται –έως ένα βαθμό, ενώ υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις αναρχικές και φιλελεύθερες προσεγγίσεις (όπως επίσης και ανάμεσα στις επί μέρους φιελελεύθερες προσεγγίσεις αλλά και ανάμεσα στις επί μέρους αναρχικές προσεγγίσεις), πρόκειται για τις γνωστές και ουσιαστικές διαφοροποιήσεις μεταξύ αριστεράς και δεξιάς. Ωστόσο, όπως έγινε σαφές, η συμφωνία αναρχίας και μαρξισμού στο οικονομικό πεδίο είναι μερική και αφορά σε ένα επί μέρους

θέμα. Αντίθετα, η διαφωνία του σε ηθικό και πολιτικό επιπεδο είναι θεμελιώδης και αφορά στο ουσιαστικότερο θέμα.

Διαπιστώσεις

Κανένα σύστημα δεν πρόκειται να αγκαλιάσει με στοργή, όσους κηρύσσουν τη διαφωνία εναντίον του, όμως το φιλελεύθερο σύστημα είναι πολύ πιο ανεκτικό από τα αυταρχικά εξουσιαστικά συστήματα. Ακριβώς επειδή οι αναρχικές και ελευθεριακές ιδέες συγγενεύουν στη ρίζα τους με τις φιλελεύθερες, επιβιώνουν καλύτερα σε ένα περιβάλλον «δεξιού» φιλελευθερισμού, παρά σε ένα περιβάλλον "αριστερού" εξουσιαστικού σοσιαλισμού. Στοχαστές όπως ο Τσόμσκυ ή ο Καστοριάδης υπήρξαν σφοδροί επικριτές αυτού που θεωρούσαν ως *φιλελεύθερη ολιγαρχία* της Δύσης. Επέλεξαν, όμως, να ζήσουν και να δράσουν σε αυτήν και όχι στην, δήθεν, εξισωτική Ανατολή. Κι αυτό, προφανώς, επειδή η διαφωνία τους με αυτήν ήταν πολύ βαθύτερη και η συμφωνία τους πολύ επιφανειακή.

Στον αναρχικό χώρο, διακινείται συχνά η αντίληψη ότι η αναρχία εκπηγάζει από ένα ρεύμα σκέψης, το οποίο ηττήθηκε κατά την νεωτερικότητα. Η δική μου ανάγνωση είναι διαφορετική: αυτό που νικήθηκε τον περασμένο αιώνα δεν ήταν η αναρχία, αλλά ο ολοκληρωτισμός. Αφού, λοιπόν, η ανθρωπότητα κατάφερε να ξεφύγει από τα λεπίδια κάθε λογής αυτόκλητων σωτήρων, μπορούν σήμερα οι αναρχικοί να μπολιάσουν τον φιλελευθερισμό με τις δημιουργικές τους ιδέες. Ενεργώντας με αυτόν τον τρόπο εδραιώνουν την αμετακίνητη πίστη στην ανθρώπινη ελευθερία.

*Ο Γιώργος Ν. Πολίτης είναι λέκτορας κοινωνικής φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και συγγραφέας του βιβλίου, *Το δικαίωμα της πολιτικής ανυπακοής*, εκδ. Ψυχογιός, 2012.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[i] Γ. θ. Μαυρογορδάτος, «Η γένεση της διάκρισης αριστεράς και δεξιάς», *Η γαλλική Επανάσταση και η Ευρώπη*, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1994, σελ. 165.

[ii] Κορνήλιου Καστοριάδη, *Το επαναστατικό πρόβλημα σήμερα*, Ύψιλον, Αθήνα, 2000, σσ. 40-41.

[iii] Η διατύπωση προέρχεται από επιστολή του Όργουελ προς τον φίλο του Μάλκολμ Μάγκριτζ με ημερομηνία 4/12/1948, ημέρα που ο συγγραφέας ολοκλήρωσε τη δακτυλογράφηση του μυθιστορήματος *1984*.

[iv] Εξ ου και ο μαρξιστής ιστορικός Χόμπσμπαουμ, κατηγορούσε τους αναρχικούς ότι βρίσκονται κοντύτερα στους φιλελεύθερους της Σχολής του Σικάγου, παρά στους ορθόδοξους μαρξιστές, βλ. Eric Hobsbawm, *Revolutionaries*, Weidenfeld & Nicolson, 1973, σελ. 105.

[v] Πρβλ. Γιώργου Ν. Πολίτη, *Ελευθερία και Εξουσία*, Αθήνα, 2010, σσ. 161-233.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 10

Η Σοσιαλδημοκρατική Ψευδαίσθηση

Immanuel Wallerstein

Η σοσιαλδημοκρατία βρέθηκε στο απόγειό της την περίοδο από το 1945 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του ’60. Σ’ αυτήν τη χρονική περίοδο, αντιπροσώπευσε μια ιδεολογία και ένα κίνημα που είχε να κάνει με τη χρήση των πόρων του κράτους, εξασφαλίζοντας την αναδιανομή τους στην πλειοψηφία του πληθυσμού με συγκεκριμένους τρόπους: διεύρυνση των παροχών εκπαίδευσης και υγείας, εξασφάλιση των επιπέδων εισοδήματος εφ’ όρου ζωής με την εφαρμογή προγραμμάτων που καλύπτουν τις ανάγκες ατόμων μη «μισθοδοτούμενων», όπως τα παιδιά και οι νέοι, προγράμματα για

μείωση της ανεργίας. Η σοσιαλδημοκρατία υποσχέθηκε ένα ακόμα καλύτερο μέλλον για τις μελλοντικές γενιές, ένα μόνιμα αυξανόμενο επίπεδο του εθνικού και οικογενειακού εισοδήματος. Έτσι είχαμε το λεγόμενο κράτος πρόνοιας. Η ιδεολογία της σοσιαλδημοκρατίας αντανακλούσε την άποψη ότι ο καπιταλισμός θα μπορούσε να «μεταρρυθμιστεί» και να αποκτήσει ένα πιο ανθρώπινο πρόσωπο.

Οι σοσιαλδημοκράτες ήταν πιο ισχυροί στη Δυτική Ευρώπη, τη Μεγάλη Βρετανία, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία, τον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες (όπου καλούνταν New Deal Δημοκράτες) – εν συντομία, στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες του παγκόσμιου συστήματος, εκείνες που αποτελούσαν τον λεγόμενο πανευρωπαϊκό κόσμο. Ήταν τόσο επιτυχημένοι, που ακόμα και οι δεξιοί αντίπαλοί τους ενέκριναν την έννοια του κράτους πρόνοιας, προσπαθώντας απλώς να μειώσουν το κόστος και το εύρος του. Στον υπόλοιπο κόσμο, τα κράτη προσπάθησαν να ακολουθήσουν αυτήν τη νέα μόδα με προγράμματα εθνικής «ανάπτυξης».

Η σοσιαλδημοκρατία ήταν ένα πολύ πετυχημένο πρόγραμμα στην διάρκεια αυτής της περιόδου. Υποστηρίχθηκε από δύο δεδομένα της εποχής: την απίστευτη διόγκωση της παγκόσμιας οικονομίας, που δημιούργησε τους πόρους ώστε να είναι δυνατή η αναδιανομή, και την ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών στο παγκόσμιο σύστημα, που εξασφάλιζε τη σταθερότητά του και ειδικά την απουσία διευρυμένης βίας μέσα σ’ αυτήν τη ζώνη ευημερίας.

Αυτή η ρόδινη εικόνα δεν κράτησε για πολύ. Τα δύο δεδομένα έπαψαν να υφίστανται. Η παγκόσμια οικονομία σταμάτησε να αναπτύσσεται και εισήλθε σε στασιμότητα, στην οποία ακόμα ζούμε, και οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχισαν να εξασθενούν ως ηγεμονική δύναμη. Και τα δύο νέα δεδομένα επιταχύνθηκαν σημαντικά στον 21 αιώνα.

Η νέα εποχή που ξεκίνησε τη δεκαετία του ’70 είδε το τέλος της παγκόσμιας κεντρώας συναίνεσης πάνω στις αρχές του κράτους πρόνοιας και της κρατικοδίαιτης «ανάπτυξης». Αντικαταστάθηκε

από μια νέα, πιο δεξιόστροφη ιδεολογία, που ονομάστηκε νεοφιλελευθερισμός, και κήρυσσε τις αξίες της εξάρτησης από τις αγορές και όχι από τις κυβερνήσεις. Το πρόγραμμα αυτό βασίστηκε στην υποτιθέμενη νέα πραγματικότητα της «παγκοσμιοποίησης» στην οποία «δεν υπήρχε εναλλακτικός δρόμος».

Η εφαρμογή νεοφιλελεύθερων προγραμμάτων έμοιαζε να διατηρεί αυξανόμενα επίπεδα ανάπτυξης στις αγορές, αλλά την ίδια στιγμή οδήγησε σε αύξηση των παγκόσμιων επιπέδων χρέους, ανεργίας και μείωση των αληθινών αποδοχών για την πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού. Παρόλα αυτά, τα κόμματα που αποτέλεσαν τους στυλοβάτες των αριστερών σοσιαλδημοκρατικών προγραμμάτων μετακινήθηκαν σταθερά προς τα δεξιά, είτε αποφεύγοντας είτε υποβαθμίζοντας το ρόλο του κράτους πρόνοιας, αποδεχόμενα ότι ο ρόλος των ρεφορμιστικών κυβερνήσεων πρέπει να περιοριστεί σημαντικά.

Καθόσον τα αρνητικά αποτελέσματα στην πλειοψηφία των πληθυσμών έγιναν αισθητά ακόμα και μέσα στον αναπτυγμένο πανευρωπαϊκό κόσμο, στον υπόλοιπο κόσμο ήταν ακόμα πιο οξεία. Τι θα έπρεπε να κάνουν οι κυβερνήσεις; Άρχισαν να εκμεταλλεύονται την εξασθένιση των Ηνωμένων Πολιτειών (και κατ' επέκταση του πανευρωπαϊκού κόσμου) εστιάζοντας στη δική τους εθνική «ανάπτυξη». Χρησιμοποίησαν τους κρατικούς μηχανισμούς τους και το συνολικά χαμηλότερο κόστος παραγωγής, ώστε να γίνουν «αναδυόμενες» οικονομίες. Όσο πιο «αριστερή» ήταν η ρητορεία τους ακόμη και οι πολιτικές δεσμεύσεις τους, τόσο περισσότερο ήταν αποφασισμένοι για «ανάπτυξη».

θα πετύχει αυτό το πρόγραμμα για τις αναδυόμενες οικονομίες, όπως πέτυχε για τον Πανευρωπαϊκό κόσμο την περίοδο μετά το 1945; Είναι περισσότερο από εμφανές ότι δεν μπορεί να πετύχει, παρά τους θαυμαστούς ρυθμούς «ανάπτυξης» μερικών από αυτές τις χώρες –όπως οι επονομαζόμενες BRICs (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα)– τα τελευταία πέντε με δέκα χρόνια. Γιατί υπάρχουν μερικές σημαντικές διαφορές μεταξύ της σημερινής κατάστασης του παγκόσμιου συστήματος και εκείνου την περίοδο μετά το

1945.

Πρώτον, τα επίπεδα κόστους παραγωγής, παρά τις προσπάθειες των νεοφιλελεύθερων να τα μειώσουν, είναι στην πραγματικότητα υψηλότερα απ’ ό,τι την περίοδο μετά το 1945, και απειλούν τις πραγματικές δυνατότητες συγκέντρωσης κεφαλαίου. Αυτό κάνει τον καπιταλισμό ένα σύστημα λιγότερο ελκυστικό για τους καπιταλιστές, και οι πιο διορατικοί απ’ αυτούς ψάχνουν για εναλλακτικούς τρόπους να εξασφαλίσουν τα προνόμιά τους.

Δεύτερον, η ικανότητα των αναδυόμενων οικονομιών να αυξάνουν σε μικρό χρονικό διάστημα τον πλούτο τους προκαλεί πιέσεις στη διαθεσιμότητα των πόρων που χρειάζονται για τις ανάγκες τους. Έτσι, εμφανίζεται ένας αυξανόμενος ανταγωνισμός για απόκτηση γης, νερού, τροφής και ενεργειακών πόρων, που οδηγεί όχι μόνο σε μανιώδεις αγώνες αλλά και σε μείωση της παγκόσμιας ικανότητας των καπιταλιστών να συγκεντρώνουν κεφάλαιο.

Τρίτον, η τεράστια διόγκωση της καπιταλιστικής παραγωγής προκάλεσε μια σοβαρή πίεση στην παγκόσμια οικολογία, τέτοιου βαθμού που ο πλανήτης οδηγήθηκε σε περιβαλλοντική κρίση, οι επιπτώσεις της οποίας απειλούν την ποιότητα της ζωής σε όλο τον κόσμο. Πυροδότησε, επίσης, ένα κίνημα θεμελιώδους αναθεώρησης των αρχών της «επέκτασης» και «ανάπτυξης» ως οικονομικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Αυτή η αυξανόμενη απαίτηση για μια διαφορετική «πολιτισμική» προοπτική είναι αυτό που στη Λατινική Αμερική αποκαλείται κίνημα για «buen vivir» (ένα βιώσιμο κόσμο).

Τέταρτον, οι απαιτήσεις των κατώτερων ομάδων ανθρώπων για αληθινή συμμετοχή στη παγκόσμια διαδικασία λήψης αποφάσεων απευθύνονται όχι μόνο προς τους «καπιταλιστές» αλλά και προς τις «αριστερές» κυβερνήσεις που προωθούν την εθνική «ανάπτυξη».

Πέμπτον, ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων, συν την ορατή εξασθένιση της πρότερης ηγεμονικής ισχύος, δημιούργησε ένα κλίμα σταθερών και ριζικών διακυμάνσεων στην παγκόσμια

οικονομία και στη γεωπολιτική κατάσταση, με αποτέλεσμα να παραλύσουν και οι επιχειρηματίες του κόσμου και οι κυβερνήσεις του κόσμου. Ο βαθμός αβεβαιότητας –όχι μόνο μακροπρόθεσμα αλλά και βραχυπρόθεσμα– έχει αυξηθεί αισθητά και μαζί μ' αυτόν και τα πραγματικά επίπεδα βίας.

Η σοσιαλδημοκρατική λύση έχει γίνει μια ψευδαίσθηση. Το ερώτημα είναι τι θα την αντικαταστήσει για τη συντριπτική πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού.

Ο Immanuel Maurice Wallerstein (1930, Ν. Υόρκη) είναι αμερικανός κοινωνιολόγος και αναλυτής κοσμοσυστημάτων διεθνούς κύρους. Είναι μέλος του τμήματος κοινωνιολογίας του Γέιλ και της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού Social Evolution & History. Το 2003 βραβεύτηκε από την Αμερικανική Κοινωνιολογική Ένωση ως διακεκριμένος ακαδημαϊκός. Συμμετείχε ενεργά στις συναντήσεις του World Social Forum, υποστηρίζοντας ότι «βρισκόμαστε στο στάδιο της μετάβασης από την υπάρχουσα καπιταλιστική παγκόσμια οικονομία σε ένα νέο σύστημα, και το σπουδαίο πολιτικό διακύβευμα της εποχής μας είναι ποιο νέο είδος συστημικής τάξης θα αντικαταστήσει το υπάρχον».

https://iwallerstein.com/socialdemocratic-illusion/

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3

Κομμουνίσμους και κόκκινα άλογα

Αλέξανδρος Σχισμένος

«Κάτω από την πλατεία υπάρχει παραλία», έλεγε ένα καταστασιακό

σύνθημα του ’68. Μετά τον πόλεμο του Συντάγματος, μια ματιά στον πάλαι ποτέ “εξεγερμένο” αναρχικό χώρο αρκεί για να θέσει το ερώτημα: μήπως κάτω από την παραλία υπάρχει πλατεία; Μήπως μέσα από τον ιδεολογικό τουρισμό μπορεί να προκύψει λόγος απελευθερωτικός; Μία από τις λιγότερο σημαντικές συνέπειες του κινήματος των πλατειών είναι ότι έθεσε ένα ξεκάθαρο όριο ανάμεσα στις συντηρητικές και τις ριζοσπαστικές αντιλήψεις. Ανάμεσα στην ιδεολογία και την αναζήτηση. Με λίγα λόγια, όποιος δεν κατάλαβε τι έγινε τους τελευταίους μήνες στο Σύνταγμα, δεν θέλει να καταλάβει. Ανθρώπινο είναι να μη θέλει, αφού εκεί, στο κέντρο της πλατείας, κάθε ιδεολογική ταυτότητα κατέρρευσε. Καμία σημαία για να κρυφτεί από πίσω της η ατομικότητα. Καμία ομογένεια για να κατασκευασθεί μία επιφαινόμενη συλλογικότητα. Το ρυθμό τον έδινε η πράξη και μάλιστα η απελευθερωτική πράξη, η πράξη με θεμέλιο και απόληξη την άμεση δημοκρατία. Γνωστά αυτά.

Μια μικρή λεπτομέρεια, ασήμαντη για την κοινωνία, αλλά ενδιαφέρουσα ίσως για “μυημένους”, είναι η κομμουνιστική στροφή ενός μεγάλου κομματιού των αναρχικών. Αφίσες με λέξεις φριχτές όπως «Κομμουνίσμους», αντάρτικα σε εκδηλώσεις και ένας καινοφανής σεβασμός για πατριάρχες του ολοκληρωτισμού όπως ο Τσε ή ο καθ’ ημάς Άρης, στοιχειοθετούν το μωσαϊκό της καταφυγής των ιδεολογικών ομάδων στο πλέον ολοκληρωτικό επιστέγασμα της ιδεολογίας, τον κομμουνισμό. Και μάλιστα με τρόπο χυδαίο, με αναλύσεις της πλάκας, με αναζήτηση του βιομηχανικού εργάτη στη μεταβιομηχανική εποχή, με κακοχωνεμένο μαρξισμό και μεγαλοφυείς αναχρονισμούς του τύπου: ταξικός αγώνας, μίσος ταξικό. Πάνε δηλαδή τα γκουλάγκ, ο Λένιν, η εξόντωση κάθε αιρετικού, η ΟΠΛΑ, η μάχη της Βαρκελώνης, κτλ κτλ. Πάνε, όλα διαγράφηκαν. Πάει και η ΕΣΣΔ, η Κούβα, η Β. Κορέα, η Στάζι, κτλ κτλ. Άλλο είναι ο κομμουνισμός, λένε. Είναι κομμουνίσμους. Και το Σύνταγμα είναι απολίτικο, γιατί, τι ταξική συνείδηση έχει;

Αλλά η κοινωνία έχει πραγματικά ζητήματα μπροστά της. Αφού μετατόπισε το εργατικό και οικονομικό ζήτημα στην πραγματική,

πολιτική του ουσία, έπαψε να περιμένει τους εργάτες που ποτέ δεν έρχονται, όπως ποτέ δεν ήρθαν και οι Ρώσοι. Έπαψε να ψαρώνει από επαναστατικά υποκείμενα και το μεσσιανισμό μιας ήδη προδιαγεγραμμένης ιστορίας.

Σαν τους μοναχούς λοιπόν μετά τη Γαλλική Επανάσταση, οι ιδεολόγοι κρύβονται στις μονές της επαναστατικής κατήχησης. Και ανακαλύπτουν τον κομμουνισμό στο κελάρι της ιστορίας. Μία μόνο συμβουλή. Ας διαβάσουν τουλάχιστον το Κομμουνιστικό Μανιφέστο και ας μας εξηγήσουν, τι στο διάολο σημαίνει αυτή η «δικτατορία του προλεταριάτου»;

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 2

Οι Δρόμοι του Νέστορ Μαχνό | 2 Τόμοι

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΝΕΣΤΟΡ ΜΑΧΝΟ (2 Τόμοι)

Συγγραφέας: ΜΠΙΕΛΑΣ Β / ΜΠΙΕΛΑΣ Α – BELASH VIKTOR / BELASH ALEXANDER
Εκδόσεις: ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ
Έτος έκδοσης: 2007-2008
Μεταφραστής: ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΖΗΣΗΣ

Άμεσα διαθέσιμος ο 2ος τόμος: ΕΚΧ Nosotros (Θεμιστοκλέους 66, Εξάρχεια), Κ*ΒΟΞ (Θεμιστοκλέους και Αραχώβης), Βιβλιοπωλείο ΑΛΦΕΙΟΣ (Χαρ. Τρικούπη 22, Αθήνα)

——>> Ο 1ος, εξαντλημένος πλέον, τόμος διατίθεται ελεύθερα για ονλάιν διάβασμα, κατέβασμα ή εκτύπωση ΕΔΩ.

Η «Βαβυλωνία» παρουσιάζει την έκδοση αυτή η οποία ολοκληρώνεται σε δύο τόμους. Τα γεγονότα που παρατίθενται στο σύγγραμμα είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους άγνωστα στο ελληνικό κοινό και αφορούν την ιστορική περίοδο του Ρωσικού Εμφυλίου Πολέμου κατά τα έτη **1917-1921** που διαδραματίστηκαν στην περιοχή δράσης των μαχνοβιτών στη Νότιο Ουκρανία.

Στα 80 χρόνια της Σοβιετικής Εξουσίας, η λέξη «**μαχνοβτσίνα**» έγινε συνώνυμη του ληστοσυμμορίτη, του αντισημίτη και του εγκληματία. (…) Η επιλογή μας να εκδώσουμε στα ελληνικά αυτό το έργο, έγκειται στο γεγονός ότι το πρωτότυπο αποτελεί μια προσπάθεια επιστημονικής ανάλυσης των πεπραγμένων εκείνης της περιόδου. Το σύγγραμμα έχει αναφορές σε μεγάλο όγκο επίσημων εγγράφων και επιστολών, ενώ επίσης συμπληρώνεται με προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων που συμμετείχαν στα γεγονότα.

Στους 2 αυτούς τόμους αποτυπώνονται με εξαιρετική λεπτομέρεια τα γεγονότα της περιόδου, οι διεργασίες των επαναστατημένων αγροτών και εργαζομένων, η ένοπλη αντίσταση του ουκρανικού λαού και της αναρχικής Μαχνοβτσίνας καθώς και το στρατιωτικό σκέλος της υπόθεσης.

«Δεν πρόκειται για μακρινό παρελθόν, είναι η ιστορία μας. Και εάν ο ερευνητής- συγγραφέας εισήγαγε μέσα της ψήγματα αλήθειας, τότε μάλλον φαίνεται ότι δεν πέρασαν άδικα χρόνια σκληρού κόπου για την αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας.»

Το κίνητρο του Α. Μπιελάς σε μεγάλο βαθμό ήταν **να αποκαταστήσει τη μνήμη** του πατέρα του, Β. Μπιελάς, που εκτελέστηκε από την Γκε-Πε-Ου (προάγγελος της διαβόητης Κα-Γκε-Μπε) το 1938, όπως και οι περισσότεροι πρωταγωνιστές των γεγονότων… Δυστυχώς δεν στάθηκε δυνατόν να συναντηθούμε με τον Α. Μπιελάς, καθώς απεβίωσε το 1994, δυο χρόνια μετά την έκδοση του βιβλίου του στην Ουκρανία. Στόχος αυτής της έκδοσης της εφημερίδας «Βαβυλωνία» είναι, ακριβώς, να επαναπροσδιορίσει σημαντικά γεγονότα που αφορούν τους κοινωνικούς αγώνες του παρελθόντος, κρατώντας αποστάσεις από ιδεολογίες και ιδεολογήματα κάθε απόχρωσης, που αποτελούν ανάχωμα για τους

κοινωνικούς αγώνες του μέλλοντος.

> *"…Επί τριακόσια χρόνια υπήρχε η δυναστεία των Ρομανόφ, τριακόσια χρόνια τυραννίας, κατά τα οποία το σκυλί είχε μεγαλύτερη αξία από άνθρωπο. Κι όλα αυτά νομιμοποιήθηκαν από τα καθάρματα. Τριακόσια χρόνια κρατούσαμε μέσα μας την οργή, εκατομμύρια αγωνιστών δώσανε τη ζωή τους για ένα φωτεινό μέλλον, το ιερό μίσος, μίσος μέχρι το θάνατο προς τη σκλαβιά και την καταπίεση, επαναστατικό πάθος, απεριόριστη πίστη στις δημιουργικές δυνάμεις των μαζών• αυτή είναι η κινητήρια δύναμη που δεν πρέπει να μας αφήνει σε ησυχία. Η πρόθεσή μας είναι να προετοιμάσουμε τις μάζες για την πλατιά λαϊκή εξέγερση και να κάνουμε την επανάσταση, όχι στη θέση του λαού, αλλά μαζί με το λαό…" (ΑΠΟ ΤΟ ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ, 1ος ΤΟΜΟΣ)*

"…Όσο τα μεταρρυθμιστικά κινήματα της Ευρώπης και της Αμερικής ρύθμιζαν τις σχέσεις μεταξύ της Ελευθερίας και της Ιδιοκτησίας, το κάρο της ρωσικής ιστορίας περιπλανιόταν στον λαβύρινθο της δουλοπαροικίας στην αχανή αυτοκρατορία. Και όταν τα ψωράλογα Φτώχια και Οργή έβγαλαν το μισοδιαλυμένο κάρο στο λασπωμένο δρόμο της επανάστασης, απειλητικός προάγγελος της αρχέγονης εξέγερσης ήχησε το κάλεσμα: «Γη και Ελευθερία!». Στην απεραντοσύνη αυτού του συνθήματος βρίσκεται η αρχή και το τέλος της Ρωσικής Επανάστασης. Ο Οκτώβρης, έζεψε τα ψωράλογα με το σίδηρο της κομματικής πειθαρχίας, έσυρε το ρωσικό κάρο στις ράγες του πολεμικού κομμουνισμού και του έδωσε μια σπρωξιά. «Εμπρός για το φωτεινό μέλλον!»" (ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟ ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ ΤΟΥ 2ου ΤΟΜΟΥ)